

لیکوال : ډاکټر رحمت ربي زیرکیار
د ډیورنډ تړون د حقوقو او سیاست په تله کی

EXAMINING THE DURAND AGREEMENT WITHIN LAW AND POLITICS

By Dr. Rahmat

Rabi Zirakyar

Independent Scholar, U.S.A.

zirakyar1234@yahoo.com

تر څوچه پښتونخوا اخلواکه شوی نه وی، یوه
بی مسولیته او وروسته پاتی سیمه به وی
اودهر ناورین زری به پکی کرل کیږی .

Introduction ننتوخ

د پاکستان واکمنان په دی پوهیږی چی برتانویانود پاکستان دجوړولو پوری د ډیورنډ لیکي ته د بین المللی لیکي په سترگه نه ووکتلی. پخپله ډیری برتانوی رسمی چینی ددغی حقوقی ادعاسپیانوی کوی . دبیلگی په توگه یوه پام وړ رسمی چینه اقتباسوم: په (۱۸۹۳ز) کال کی د ډیورنډ تړون دغه « لیکه دهند د سرحدی لیکي په څیرنه تشریحوی، بلکه دامیر [عبدالرحمان خان ۱۸۸۰ تر ۱۹۰۱ ز] د قلمرو دختیزو اوسهیلی سرحدونو او په دوه حکومتونو پوری د مربوطونفوذی ساحو حدود تشریحوی، هدف د برتانوی امریت ارتول دی نه دهند د سرحد.» (۱۹۲۵) :

“The Line was described in the 1893 treaty as the boundary of India, but is the eastern and southern frontiers of the Amir's [Abdur Raman, 1880 – 1901] dominions, and the limits of the respective spheres of influence of the two governments, the object being the extension of British authority, and not that of the Indian frontier.”
Military report on Afghanistan (classified), general staff, India, Government of India press, 1925, p. 69. Quoted in Louis Dupree, Afghanistan, 1980 edition, p. 767.

امیر عبدالرحمان په انگریزی نه پوهیده. ایا هغه د ډیورنډ تړون کوم پښتو یا فارسی متن لاسلیک کړی دی؟ دشوروی یرغل پر ضد د افغانانو د جهاد په مهال (۱۹۷۹ - ۱۹۸۹ز) کلونو کی د ډیورنډ لیکه چیرته وه؟ د «پاک» ټکی پخپله د پاکستان په ترکیبی نوم کی طایفوی نظام

(caste system) منعکسوی، په داسی حال کی چه محمدعلی جناح دهند یانوسره دگډ حکومت نه ویره لرله ځکه چی دهغه په تحلیل هلته به د برتانویانو له وتلونه وروسته طایفوی نظام رامنځته شی. ایاپه پښتونخواکی پښتانه دطایفوی نظام دبقایاواندی په کړاواخته نه دی؟ ختیزاولویدیزجرمنی دشمالی اوسهیلی ویتنام په شان یوملت شواوهانکانگ په چین کی خپل شو. ولی پښتونخواالا همهغسی داستعماری اوبی هویته حالت په لوموکی بنکیل ساتل شویده؟ د «پاکستان» په ترکیبی نوم کی دوه ځلی د «الف» توری راغلی دی:

اصلاً یوه الف (A) افغانیه تمثیلوله اودوهم الف افغانستان. پښتونخواپه تاریخی، ملی، حقوقی مبارزوی اوکلتوری لحاظ دافغانیې اوافغانستان سره کلک تړاولری، نه دپاکستان سره. بنگالیان دپاکستان دنوم اوتبعیضی سیاست سره په تکرکی شول اوخپل بنگلادیش یی په (۱۹۷۱) کی جوړکړ.

هندهغه ځای وه چی برتانیه پکی کلکه تپی کیدلای شوه. ددغه زخم دمخنیوی لپاره برتانیی افغانستان ته داری چینگی کړی. په بله وینا، دبرتانیی دامپراتوری دفاع په هند کی پرته وه اودهند دفاع په افغانستان کی. د(۱۸۳۸ز) کال په نیمایی کی انگریزانودرنجیت سنگ اوشرل شوی شاه شجاع سره دری اړخیزه تړون وکړ. ددغه تړون له مخی شیرمیاشتی وروسته انگریزانوپه افغانستان وروانگل خودملی اسلامی پاڅون په مقابل کی یی ماتی وخوړه. د گندمک تړون (۱۸۷۹ز) چی دافغانستان اوانگریزددوهمی جگری لمبی یی رسماً غلی کړی په افغانستان وروتیل شو. ددی تړون په امله په یوه مخفی حکومتی لیک (فارین دیپا رتمینت، سیکریت) کی چی په لندن کی دهند دچارووزیرته استول شوی و، ځانگری خوبی بنودل شوی وه :

“ But we thought, and still think, that the arrangements entered into with Yakub Khan and Gandumak were the best that could then be made.”

Lord Lytton and others(Government of India foreign department, Secret) to viscount Cranbrook (Her Majesty`s Secretary for India, 7/1/1880 (Afghanistan), in: Cabinet papers: Cab./class No.37/ piece No.1, 1880, No.1.Public Record office/London.

په دی تړون کی افغانستان په تحت الحمايه (نیمه مستعمره) واوبنت : افغانستان په خپل بهرنی اود فاعی سیاست کی د برتانیی مشوری ته اړشو. دغه شان په ستراتیژیک لحاظ دافغانستان ختیزی اوجنوب ختیزی سیمی د برتانوی هند دکنترول لاندی ورغلی، اوپه دی ډول افغانستان له دینه محروم شوچی بحرته ازاده لاره ولری. دغه محرومیت په ټول افغانستان کی دراتلونکی اقتصادی پرمختگ او د ملی ټولنی د جوړولو مخی ته یوغت پاتک واچاوه.

د نیمه مستعمره یاتحت الحمايه حالت په شرایطوکی په افغانستان باندی څه دپاسه دیارلس

کلونه وروسته (۱۲ نوامبر ۱۸۹۳ز) د ډیورنډ تړون ورو تپل شو. د برتانیې او افغانستان د اړیکو په امله له اتر جیمس بلفور نه واورې چې د برتانیې دامپراتوران سیاست یوه وتلی څیره وه. بلفور چې له ۱۹۰۲ تر ۱۹۰۵ز کلونو د برتانیې سترو وزیر (صدر اعظم) وه، داسې ویلي وه: «موردهغه [افغانستان] سره درې غټې جگړې کړې دي..... ددی لپاره چې افغانستان دوست کړو او په ځان پورې یې وتړو، مورکله زور، کله گواښ، او کله بډی (رشوتونه) کارولی وو. افغانستان حتماً دوست نه شو.»

” She was certainly not become friendly.” Committee of Imperial Defence Papers: Cab./ Class No.38/piece No.1;16/12/1902-No.12.

ډیورنډ تړون (۱۲ نوامبر ۱۸۹۳ز) د جنګ او گواښ په چاپیریال کې رامنځته شو. ددغه تړون لاسلیک کوونکی د برتانوي هند وزیر مار تيمر هینري ډیورنډ او امیر عبدالرحمان خان معرفي شوی دی، خود تړون د دواړو ژبو په متن باندې لاس لیکونه Signatures لاتراوسه چانه دی لیدلی! امیر عبدالرحمن په خپله ژوندلیکنه Autobiography کې یوه لیک ته گوته نیولې ده چه دهغه مهال برتانوي وایسر ورته استولی وه. عبدالرحمان خان دغه لیک «عملاً یو التیماتوم» (پراکتیکي ان التیماتم) گڼلی وه. التیماتوم ته وروستنی غوڅه غوښتنه ویلي شو.

ددغې غوڅې غوښتنې رد کول یانه منل په ضمنې ډول دامانلری چې مذاکره به تم کیري، یا په بین الدول حقوقو کې دیپلوماتیک اړیکې به غوڅیري، او یا خوداچې جنګ به راپاروی. په بله وینا، التیماتوم له یوچانه کلکه وروستنی غوښتنه ده چې که په ټاکلی وخت کې هغه څه ونکړي چې په غوښتنه کې خوندي شوی دی، پرضدبه یې دمطالبه کوونکی له خوا عمل وښودل شی. ولولی:

Black`s Law Dictionary, 7th

edition. Minn.: west Group, 1999; Dictionary of Law. Second ed. Editor P.H. Collin. Chicago and London: Fitzroy Dearborn publishers, 1999.

دامیر عبدالرحمان خان په ویناء د برتانوي وایسر اپورتنی لیک:

“Was practically an ultimatum, to the effect that <the [British] Indian Government cannot wait for your indefinite promises of certain dates, and therefore after such-and such a time, will draw its own conclusions>.”

خوبرتانوي هند دامیر عبدالرحمان خان «مشوره تقد یرنکره»: «

” But my advice was not appreciated, and the [British] Indian Government was so anxious that they expelled my officials from Bulund Khel and Wana Zhob by force and threat of arms.”

Mir Munshi Sultan Mohammad Khan(ed.), the life of Abdur Rahman, Amir of Afghanistan. 2 vols second vol; London 1900, pp.156-159

په هند کی د برتانوی حکومت مسولانوامیر عبدالرحمان ته اخطار ورکړ چی که دبرتانویانو وړاندیزمنی یایی نه منی، داپریکړه به حتمی وی چی کومه سیمه دافغانستان د پادشاهی برخه ده:

“ Whether you accept this offer or not, it will be necessary to decide what territory does and what does not, from part of the Kingdom of Afghanistan.” Lansdowne papers, 16 August 1892, Enclosure Viceroy to Amir, 23 July 1892= Political and secret letters from India, No.155, quoted in L.Harris, British policy on the North-West frontier of India, 1880-1901, Ph.D., London 1960, p.117

هینری لانسډون د هندوایسراوه (۱۸۸۸-۱۸۹۴ز) . له نن نه یوسل لس (۱۱۰) کلونه وړاندی د(۱۸۹۷ز) کال په نیمایی کی د وزیرستان په مداخلوکی د ډیورنډ دکرښی پرضد کلک وسله وال پاڅون پیل شو، اوورپسی د خیبر، مومندو، ملکنډ، باجوړ اوچترال پوری وغځیده اویوکال دوام یی وکړ. د پښتتود دغه پاڅون په ضدانگریزی ښکیلاک یوډیر سپیره عکس العمل وښود: وایسرا سردار جورج کرزن (۱۸۹۸-۱۹۰۵) د شلمی پیری په پیل کی په (۱۹۰۱ز) کال کی شمال لویدیزه سرحدی صوبه راوتورله .

North-West Frontier Province (NWFP)

ددغی استعماری پروژی دراویستلو اواداره کولو لپاره ولولئ، پ لندن کی د ډاکتری دعلمی د رچی دلاس ته راوړلولپاره دوه تیزیسونه:

L. Harris, *ibid.*, 347- 384; L.Baha, *The Administration of the North-West Frontier Province, 1901-1919*, Ph.D., London 1968

دشمال غربی سرحدی صوبی استعماری نوم دپاکستان دواکمنانولپاره دومره سپیڅلی دی چی ترنن پوری یی ساتلی دی. د دغه استعماری نوم ساتل ښیی چی پاکستان لړزانده هویت لری او د تاریخی کمښت په مزمنه(کرانیک) ناروغی اخته دی.

د ډیورنډ د تړون حقوقی او سیاسی بحث

په تیر بحث کی مو لیدل چی انگریزی استعمار په څومره چل ول اوزور او گواښ (تهدید) سره ددیورنډ رتلی ترون په امیر عبدالرحمان وروتاپه. دبل دولت په مقابل کی زور کارول دتوافق کمبنت منعکسوی، خود بین الدول حقوقوله مخی رامنځته شوی قرارداد د ارادوتوافق منعکسوی. ترون (قرارداد) لرتلرزه ددوه اړخونوترمنځ باید دمعینی یامشخصی موضوع په اکل په توافق ولاړوی اوباید دغه توافق په څرگنده ژبه کی خوندي شوی وی. د ترون دموضوع صراحت عموماً په بین الدول حقوقی دترونی داتبار شرط جوړوی. یانی یوترون هغه مهال بین الدول اتبارگتلی شی چی موضوع یی په کافی کچه څرگنده وی. په بله وینا که دترونی موضوع دومره غیر صریح وی چی پخپله ترون کونکی نه پوهیږی چه پرڅه یی توافق کړی دی، ترون اتبارنشی گتلی. د دیورنډ په ترون کی د ترون والو (مارتیمردیورنډ او امیر عبدالرحمن) ترمنځ دترونی موضوع نامعینه ده او هلته صریح الفاظ definite terms نه دی کارول شوی. دا ادعا هغومره چی اسانه ده، هغومره یی ډکول او غښتلی کول اسان کارنه دی. خوزه به زیاروباسم چی د دیورنډ ترون ول په ول راوسپرم اودلوستونکی سره د دغه رتلی ترون په حقوقی سفرکی پراوپه پراووگرځم :

(لومړی)

ددیورنډ ترون دامیر عبدالرحمان (۱۸۸۰-۱۹۰۱ز) سره وشو، خواغان ملت یی په مقابل کی پاڅون وکړ او په ورځنی ژوند کی یی ونه مانه. دهغه ځوی امیرحبيب الله خان (۱۹۰۱-۱۹۱۹ز) په خپلویکونوکی چی په هند کی د برتانوی وایسراگانو په شخصی سندونوکی خوندي شوی دی، زما ادعاغنی کوی چی د دیورنډ ترون مبهم وه. په دغولیکونوکی داسی معلومیږی چی برتانیی ددیورنډ ترون ته دیوشخصی ترون په سترگه کتل چی د مارتیمردیورنډ او عبدالرحمن ترمنځ شوی و :

“Firstly, I give proof according to the rules and idioms of Persian that the Treaty concluded by Sir Mortimer Durand was not personal, but international (daulati, lit. existing between two governments).....you have come to the conclusion that the wording of the Treaty is a translation of the English text, and that, according to English idiom, such is the case”

Curzon collection, India office library, quoted in Rahmat R. Djan-Zirakyar, Stammesgesellschaft, Nationalstaat und Irredentismus am Beispiel der Pashtunistanfrage. Ph.D. Thesis, Frei Universitaet Berlin, Germany. Haag+Herchen Verlag, Frankfurt am Main 1978, p.44 (Tribal Society, National State and Irredentism Exemplified by the Pashtunistan Issue. Ph.D. Thesis, Free University of Berlin, Germany, 1978, p. 44)

سردار جورج کرزن وایسرا و (۱۸۹۸ تر ۱۹۰۵).
امیر حبیب الله «اریان» شوی دی چی وایسرا «په نقشه کی تیروتنی» پخپله دتړون
دنادرستی ثبوت گڼی :

” It is a matter of surprise that your Excellency considers the errors in
the map as a proof of the agreement being incorrect.”

Amphil Collection, Habibullah to Curzon, 13/3/1904, quoted in Djan-
Zirakyar, ibid.

سردار امپتیل د سردار کرزن درخصتی پر مهال (۴/۳۰ تر ۱۲/۱۲/۱۹۰۴) عامل وایسرا وه.

(دوهم)

د ډیورنډ د تړون په متن کی مهم ټکی دادی چی د صراحت په ځای ډیر په ابهام ولاړدی،
اود مهمو الفاظو ابهام زما د عاتقو په کوی چی د ډیورنډ د تړون موضوع مبهمه ده اوله دی امله
د دغه تړون په اثار کی شک دی. په ډیورنډ تړون کی یوه سریزه اووه (۷) مادی خوندي
شوی دی .

په تړون کی څلور ځلی د frontier ، یوځل د frontier line ، یوځل د
boundary ، یوځل د boundary line ، او یوځل د border ټکی خوندي شوی دی.
(د ډیورنډ د تړون پښتو ژباړی لپاره ولولی، لپه، د څرک مدنی او کلتوری ټولنی دری میاشتنی
خپرونه، پرله پسې شپږمه گڼه، ۱۳۸۵ لمریز کال ژمی اود (۲۰۰۷ ز) کال د جنوری،
فبوری، مارچ گڼه، مخونه : ۱۸ تر ۱۹. ژباړن پوهاند ډاکتر محمد حسن کاکړ). د ډیورنډ د تړون
په سیریزه کی frontier او ورپسې respective spheres of influence ټکی
خوندي شوی دی. (سرحدی سیمه... اود دواړو د نفوذ د ساحو حد). په انگریزی کی
frontier «فرنیتر» د سرحدی سیمې په مانا کارول کیږی، نه د سرحدی لیکې په مانا.
په انگریزی ژبه کی یو بعه (یوځنډیزې) لیکې ته «بونډری»
boundary یاهه زیات وضاحت سره boundary line ویل کیږی. داچی د تړون په
سریزه کی د نفوذ د ساحو spheres of influence ټکی هم کارول شوی دی، سری دی
پایلی (نتیجی) ته رسیری چی د ډیورنډ تړون د نفوذ د ساحو (داغیزد سیمو) په ټاکلور اڅرخیده،
نه د یو بعه لیکې په مانا چی د دولتونو سیمه بیز حاکمیت تمثیلوی. په بله وینا، د نفوذ د
ساحی ټاکل دامانا نه لری چی افغانستان به د دغی سیمې دملکیت حق پایلی وی . په دی
ډول د ډیورنډ تړون په سیمه کی په نفوذ راڅرخی، نه د سیمې په ملکیت. دغه ارزون په
هند کی د برتانوی واکمنانو په لیکونو کی هم لیدل کیدلی شی.

“ We [the Government of India] have assumed a measure of
responsibility for the peace of the Afghan border which has not

hitherto been ours, and which under present arrangements, we have no adequate means of discharging.... While we emphatically repudiated all intentions of annexing tribal territory, we desired to bring the tribes...further our influence....it is desirable that some form of tribute should be taken from Waziri tribes within our sphere of influence.”

Letter from Government Of India to H.H. Fowler, Her Majesty's Secretary of state for India, 10th July 1894, quoted in Djan-Zirakyar, p. 45.

“ The Durand convention has to my mind given form and shape to much that before was vague. We have said distinctively that all these... are in our sphere of influence.” Elgin papers 1895, quoted in ibid.

بروس ایلجین دبرتانیی وایسرا(۱۸۹۴-۱۸۹۸ ز) په یوبل لیک کی هم وایی چی د ډیورنډ تړون « د نفوذ اړوندې ساحی» ټاکی :

“ The Durand agreement was an agreement to define the respective spheres of influence of the British Government and of the Amir” quoted in ibid., from Hassan Kakar, Afghanistan: A Study in International Development 1880-1896, Kabul 1971, p.112.

دکاکر دغه لیکنه په لندن کی دهغه د ماسټری تیزس M.Phil. ته ورته ده(۱۹۶۸ ز) :

The Consolidation of the Central Authority in Afghanistan under Amir Abd al-Rahman Khan , 1880- 1896(Master of Philosophy, London 1968).

دغه شان ولولی:

Louis Dupree, Afghanistan, New Jersey: Princeton, 1973, p. 427.

ورته ارزونو نه په مهموانگریزی کتابونو کی هم د پام وړدی.

O. Caroe, The Pathans, 550 B.C.- A.D. 1957, London and New York, 1964, pp. 381-82 and p.387; C.C. Davies, The Problem of the North – West Frontier 1880 – 1908, Cambridge, 1932(Ph. D.), p. 185; A. Fletcher, Afghanistan, Highway of Conquest, Ithace, New York, 1965.

ددغه امریکایی محقق فلیتچر په اند د ډیورنډ سرحد « د ټاکلی لیک کی په کچه ډیر دنفوذ ساحی» ټاکی :

” Spheres of influence rather than a fixed border” (p.247)

پخپله دامیر عبدالرحمان خان ویناهم بنیئ چی سرحدی لیکه د نفوذپه ساحه راڅرخي :
 “I requested the viceroy to send me the map, having marked out the boundary lines as they proposed to decide them approximately, to show me which parts of Yaghistan (the land of the unruly) they proposed to take under their influence and sphere.” Mir Munshi Sultan Mahomed Khan(ed.), the life of Abdur Rahman, Amir of Afghanistan, 2vols. , vol.2, London 1900, quoted in Djan- Zirakyar, op.cit., p.218. footnote#43.

(دریم)

په ډیورنډ ترون کی دریم ټکی چی مشکلات راپیدا کوی د چی Interference ټکی دی، مداخله یا لاس وهنه ورته ویلی شو. دغه ټکی دری ځایه (په دوهمه ، دریمه او پنځمه ماده) کی راغلی دی. د سرحد د صوبی(نورت ویست فرنیئر پرووینس) وروستی برتانوی گورنر اولاف کیرو Caroe په خپل مهم کتاب The Pathans کی لیکي چی :
 د ډیورنډ په ترون کی دهندسره دافغانستان لیکه border دیوی سرحدی لیکي په څیرنه ده، بلکی دامیر عبدالرحمان خان د « قلمرونو» dominions سرحدی لیکه ده - دا هغه لیکه ده چی د ترون یواړخ به هم په هغه بله خواکی « لاس وهنه » interference نه کوی.
 د سردار اولاف کیرو په اند، برتانوی حکومت نه غوښتل چی « قومونه په اداری نظام کی جذب کړی » پخپله له گورنر سردار اولاف کیرو نه واورى :

” It is true that the agreement did not describe the line [Durand Line] as the boundary of India, but as the frontier of the Amir`s dominions and the line beyond which neither side would exercise interference. This was because the British Government did not intend to absorb the tribes into their administrative system.” Quoted in Djan- Zirakyar, op. cit.,p.46.

افغانستان له لاس وهنی(مداخلی) نه «وسله واله لاس وهنه» پوهیده، نه تبلیغاتی فعالیت چی باید افغانستان یی خوا د خپل نفوذ دخوندی کولو لپاره وکړی. د(۱۹۲۱ز) کال د نوامبر په (۲۲) نیټه د «گاوندیتوب» داریکوترون په کابل کی دانگریزانوسره لاسلیک شو. که څه هم دغه ترون د دری کالونو لپاره وه، دهند دخپلواکی پوری (۱۹۴۷ز ییز کال) یی چلن لاره.
 Ludwig Adamec, Afghanistan`s Foreign Affairs to the Mid-Twentieth Century, Tucson, Arizona, 1974, p.91

ددغه انگلو - افغان تړون چی دکابل دتړون په نوم یادیزې، دیولسمی (۱۱) مادی له مخې باید دتړون دواړه خواوی په قومی سیموکی په (عسکری عملیاتو) یوبل مخکی له دغو عملیاتونه خبرکړی. یوه بله مهمه رسمی برتانوی چینه هم دغه «لیکه د[برتانوی] هند د سرحدی لیکې په څیر نه تشریحوی، بلکی د امیر [عبد الرحمن، ۱۸۸۰ تر ۱۹۰۱] د قلمرو د ختیزو او سهیلی سرحدونو او په دوه حکومتونو پوری د مربوطو نفوذی ساحو حدود تشریحوی. هدف د برتانوی امریت ارتول دی، نه د [برتانوی] هند د سرحد.» (۱۹۲۵).

“The Line was not described[in the 1893 treaty] as the boundary of India, but as the eastern and southern frontiers of the[Amir’s[Abdur Rahman,1880-1901]dominations, and the limits of the respective spheres of influence of the two governments, the object being the extension of British authority, and not that of the Indian frontier.”

Military Report on Afghanistan (Classified), General Staff, India, Government of India Press, 1925, p.69. Quoted in Louis Dupree, Afghanistan, 1980 edition, p. 767.

« څلورم »

دابل کرکیچن ټکی demarcation دی چی د لیکې د ویستلو په موضوع راڅرخي. په ډیورنډ تړون (لومړی ماده) کی «مل شوی نقشی» ته گوته نیول شوی ده چی «بیاخلق نشوه»، یانی not reproduced ولولی:

C.h.U. Aitchison (ed.), A Collection of Treaties, Engagements and Sanads Relating to India and Neighboring countries. Calcutta 1929 – 1933, vols.12 and 13, pp.256 – 257, Djan – Zirakyar, op. cit., p.218, footnote #48.

هیریس په لندن کی د خپلی ډاکټری په تیزیس کی لیکي: «په واقعیت کی د قوم د ویشلو په امله د [ډیورنډ] د تړون یواځینی ثبوت هغه لیکه ده چی د تړون په نقشه ویستل شوی ده، او امیر [عبد الرحمن] دغه نقشه نه ده لاسلیک کړی»:

In his Ph.D. Thesis, L. Harris writes: “In fact the only evidence of an agreement to divide the tribe was the line drawn on the Convention map, and this map the Amir had not signed.”(Harris, British Policy on the North-West Frontier of India, 1889-1901, Ph.D., London 1960, p. 239 , quoted in Djan-Zirakyar, ibid.

«له هندنه د رارسیدلو سیاسی اومخفی لیکونوملونو»، یاداشتونه (PSLI)، دافغان پاچهانو (امیر عبدالرحمان خان او حبیب الله خان) څرگندونو، او په هند کی د برتانوی وایسراگانو شخصی اسناد بنیې چی د ډیورنډ د تړون مقررات څومره مبهم او غیر دقیق دی: سردار Curzon چی په برتانوی هندکی وایسراوه (۱۸۹۸ - ۱۹۰۵ ز)، لیکي: «پوښتنه داده چی کام ډکه د برتانوی سرحد frontier په دننه کی ده که په بهر کی... او تقریبی کرښه the rough line چی په نقشه کی ویستل شوی ده... د خوراکډې وډې، بی دقته او غیر علمی نوعی» نمونه ده :

“ .... The rough line drawn upon the map.... is of the most haphazard, careless, and unscientific description.” Curzon Collection/India office Library in London, quoted in Djan – Zirakyar, ibid., footnote 49.

له امیر عبدالرحمان خان نه هم واورئ: ستاسی نقشی ټولی غلطی دی. زه پوهیږم. زه هلته وم: “ Your maps are all wrong. I know I have been there”. Amir quoted in Harris, op. cit., pp.132-133.

دلیکي دوپستلونشتوالی په مهمو دوهمی اثارو کی هم تأیید شوی دی :

Kh. A. Abawi, Der Kampf des Pachtunischen Volkes um die Unabhängigkeit seiner Heimat Pachtunistan: Ein Selbststimmungsproblem in Zentralasien. Dissertation, Freiburg, Germany, 1962, p.48; Caroe, The Pathans, op.cit., pp. 463 – 464; A. Lamb, Asian Frontiers. London 1968, p. 91

پورتنی بحث زما د عاقلکوی چی دلیکي د غځولوموضوع اصلاً مبهمه پاتی شوی ده .

(پنځم)

د کرکیچ بل ټکی دادی چی ایا د ډیورنډ د تړون ډکون (محتوا) په ورپسی نورو تړونونو کی تعدیل شوی وه؟ دامیر عبدالرحمن له مړینی (۱۹۰۱) نه وروسته د برتانوی هند حکومت په دی ټینگار وکړ چی تیر قرار دادونه د امیر عبدالرحمن سره په شخصی سویه شوی وو اوله دی امله د نوموړی د ناستن یانی د نوی واکمن (امیر حبیب الله) سره د نوو مذاکرو تابع دي. انگریزانو هڅه وکړه چی په سرحدی سیمه کی لاسوهنه (مداخله) وکړی. هغوی په افغانستان غټ زور وچاوه:

خپلی مالی مرستی subsidy یی پری وتړلی اودوسلو واردولی یی پری منع کړل خو امیر حبیب الله ورته تسلیم نشو. لويس د بلیوډین Dane چی د برتانوی هند د بهرنیو چارو وزیر وه د (۱۹۰۴ ز) کال د ډسمبر په (۱۳) نیټه د «نږدی» دری سوه کسيز هیئت سره کابل ته راغی چی د برتانیی د زبرځواکی دریغ وښئ . ولولی دالمانی مورخ بیکل لیکنه :

H. Jaeckl, Die Nordwestgrenze in der Verteidigung Indiens 1900 – 1908. Koelen und Opladen 1968, p. 79; for Dane – Mission see L.W.Adamec, Afghanistan 1900 – 1923: A Diplomatic History Berkley & Los Angeles, 1967, p. 39ff.; L.W. Adamec, Afghanistan's Foreign Affairs to the Mid-Twentieth Century : Relations with the USSR, Germany, and Britain, 1973, p. 10

لوویس ډین نرډی څلور میاشتی وروسته د (۱۹۰۵ز) کال د مارچ په ۲۱ نیټه د کابل تړون لاسلیک کړ. برتانویان په خپلوموڅو (هدفونو) کی پاتی راغلل: په څټ شوی مالی مرستی بیرته پیل شوی، اوژمنه وشوه چی د افغانستان په داخلی چاروکی به لاس وهنی نه کیږی. لوویس ډین خپل حکومت په غور ووهه چی دغه تړون بیاپه خطرکی دی چی که په سرلیک کی یی د تجدید (رینیول) پر ځای ادامه (کنټینوانس) ونه کارول شي . ولولی :

Jaeckel, ibid; p.86

د برتانویانو دا د ریڅ چی د ډیورنډ د تړون داومی (۷) مادی سره سم د افغانستان نوی واکمن حبیب الله ته د مالی مرستی له تعهد نه یی سرغړولی و ، سړی ته د حقوقی پوښتنه راولاړوی چی ایادگی برتانوی سرغړونی افغانستان له تحت الحمایه (نیمه مستعمره) حالت نه خلاص نکړچی د گند مک په تړون کی پری ور تپل شوی و (۱۸۷۹ز) کال ؟ د جرمنی مورخ بیگل په اند:

« دغه ساده ملاحظه د برتانوی دریڅ دوه خولتوب (Zweischneidigkeit بنی.) » (همدغه اثر، مخ ۷۲). د برتانیی دبی باوره دریڅ لپاره ولولی. د افغانستان دهغه مهال دپاچا حبیب الله نظر د ډیورنډ تړون په اکله اود نوموړی دپالوگ د ډین Dane سره چی د بیگل

په همدغه اثرکی خوندي شوی دی: (Jaeckel, ibid., pp.83-84 & p.125) ډیورنډ د تړون د تجدید یا تمديد په اکله د دواړو خواو د حقوقی دریځونو داندول کولولپاره یوه کږه لار غوره شوه، او هغه داچی د کابل د تړون (۲۱ مارچ ۱۹۰۵ز) په انگریزی ژباړه کی ددغه تړون سرلیک « کاملاً » و خورل (حذف) شو. همدغه اثر مخ ۸۶ . په دغه تړون کی دواړو لاسلیک کونکو ځانونه موظف وگڼل چی د پخوانی امیر عبدالرحمان خان اود برتانوی هند ترمنځ توافقات به رعایت کوی بی له دی چی موضوع یی بیا وټاکي. په ډیورنډ تړون کی امیر عبدالرحمان خان ته په نسبتاً ټیټ لقب « والا حضرت » His Highness په سترگه کتل شوی وو، خود کابل په تړون (۲۱ مارچ ۱۹۰۵) کی دامیر حبیب الله خان لقب « اعلی حضرت » His Majesty ته جگ شو. عظمت طلبی داستعمار فطرت دی. دغه فطرت دهغه په لیکلی رسمی راشه درشه کی هم لیدل کیږی. دبیلگی په ډول، که له یوی خوایی امیر عبدالرحمن په نسبتاً ټیټ لقب « والا حضرت » مخاطب کړ، نوله بلی خوایی د همدغه امیر ځوی امیر حبیب

الله په لومړی نړیواله جگړه کی دافغانستان دبی طرفی په اړوندکی دانگریزپاچاجورج په یوه لیک (۲۴ سپتمبر ۱۹۱۵ز) کې په His Majesty ونازل شو. په رسمی مکاتبه کی دغه واقعیت درسمی پیژندنې عملی، پراگماتیک څنډه بڼی: ولولی:

Jaeckel, ibid., pp.92-93; Adamec, Afghanistan 1900- 1923, op.cit.,Appendix 11, no.6, p.205(quoted in Djan-Zirakyar, p.219, footnote #55).

امریکایی مورخ ادامیک Adamec په خپل یوبل مهم کتاب کی دبرتانوی دپاچاپنځم جورج پورتنی لیک ته داسی گوته نیولی ده:

” This letter constituted a rare case of direct communication between a British monarch and an Afghan ruler, who usually had to deal with the viceroy of India.” Ludwig Adamec, Afghanistan’s Foreign Affairs, op.cit.,p.36.

د(۱۹۱۹ز) کال داپریل په میاشت کی امان الله خان دافغانستان خپلواکی اعلان کړه. لودویک ادامیک په خپل پورتنی کتاب(دافغانستان بهرنی اړیکي) کی لیکي چی امان الله خان دافغان اوانگریزدریمه جگړه یانی په ۱۹۱۹ز ییز کال کی دافغانستان دخپلواکی جگړه د سرحد دپښتنو په مټ وگټله :

” Manuela had been successful in the Third Anglo – Afghan war primarily because of the assistance he received from Afghan tribes in the <Independent Tribal Belt> of the Frontier.” Afghanistan Foreign Affairs, p.92.

انگریزان دسرحد دقومونو اوافغانستان ترمنځ په یووالی اوزورپوه شول. په کابل کی ددوستی له تړون (۱۹۲۱ نوامبر) نه نږدی یوکال وروسته انگریزانود(۱۹۲۲ز) کال په دسمبر او (۱۹۲۳ز) کال په جنوری کی په وزیرستان کلکی ځمکنی او هوایی بمباری وکړی. په دغه اړه لودویک ادامیک دهغه وخت دوایسرا ویناداسی اقتباس کړیده :

“ air operations on a large scale previously unknown on the frontier.” (ibid., p.93, quoted from R.R.Machonachie, A précis on Afghan Affairs, 1919-1927, secret document, India office Library, London(Government of India Press, 1928, pp.92,94.

Sir Richard Maconachie په کورم Kurram کی دبرتانوی هند پولیتیکل ایجنټ

واوبیا د محمد نادر شاه د حکومت په مهال په کابل کی د برتانیی مختاروزیر شو. د(۱۹۲۳ز) د جنوری په ۳۱ نیټه دافغانستان حکومت په وزیرستان باندی دهند دبرتانوی حکومت بریدونه رسماً وغندل اود دوستی د تړون(۱۹۲۱ کال نوامبر) دیولسمی مادی دمقرراتواود دغه تړون د ملونوپه ضدی وگڼل. ولولی: لودویگ ادامیک، دافغانستان بهرنی اړیکی، مخ ۹۲ .

د(۱۹۱۹ز) کال په اپریل کی امان الله خان دافغانستان خپلواکی اعلان کړه. څلورمیاشتی وروسته دهمدغه کال په اگست کی په راولپنډی کی دسولی تړون لاسلیک شو. دهغه دپنځمی مادی له مخی، افغان حکومت « هندی - افغانی سرحد» یانی «اینډو-افغان فرنیتر» چې تیر امیرمنلی و، ومانه. ددغه تړون دمتن لپاره ولولی:

Aitchison(ed.), A Collection of Treaties, op.cit.vol.13pp. 286-287

د دغه تړون د جرمنی ژباړی لپاره ولولی:

M.Gh.Massoun, Der voelkerrechtliche Status von Afghanistan, Dissertation, Hamburg, 1960, p.124.

امریکایی مورخ اوافغانستان پیژندونکی لودویگ ادامیک لیکي چی:

“ During the reigns of both Abdur Rahman and Habibullah the government of India had insisted that its agreements with Afghan rulers were personal rather than dynastic, therefore,Amanullah was Britain.”

Adamec, Afghanistan`s foreign relations,op.cit,pp.47-48.

دراولپنډی دسولی په تړون کی(۱۹۱۹-۸-۸) دافغانستان استازی علی احمدخان و، اوبرتانوی استازی گرینټ Sir.H.Grant و. ددغه تړون سره په خپل مل شوی لیک کی گرینټ لیکلی وه: « ..... تاسی راته ویلی ووچی افغان حکومت نه غواړی چی توافقات تجدید renew کړی. دکوموله لاری چی تیرامیرمنلی ووچی په خپلوبهرنیوچاروکی به په بشپړ ډول د برتانیی دحکومت مشوره تعقیبوی. ماله دی امله په دغه ټکی ټینگار نه دی کړی، او هیڅ یادونه یی په تړون کی نه ده شوی. په دی اساس ذکرشوی تړون اودالیک افغانستان په خپلودننیواوبهرنیوچاروکی رسماً «ازاد free and independent پریردی.» یانی اوخپلواک» یی پریردی.

ادامیک زیاتوی چی دافغان اووانگریزدریمی جگری(ټول تیرترونونه لغوه کړل) .

” Moreover, this war cancelled all previous treaties.” Ibid. p.91

امان الله خان چی دغه ترون ولید، خپل اخبني اومامازی علی احمدخان ته په غصه شو، په کورکی یی بندی کړ او وسله وال عسکری ورتته دهغه دکور په شاوخواکی موظف کړل چی که له کوره راوت، ویی ولی(دامعلومات می دکانیداکادمیسن محمداظم سیستانی له خولی لاسته راوړل(تیلیفونی مرکه ۲۰۰۷زکال داگست ۲۷ نیټه).

دسولی له ترون (۸ / ۸ / ۱۹۱۹زکال) نه څه دپاسه دوه کالونه وروسته د(۱۹۲۱ز) کال دنومبر په (۲۲) نیټه دبرتانویانوسره دکابل ترون رامنځته شوچی د«دوستی ترون» یاد «گاونډیتوب» درواپوترون هم ورتته ویل کیږی. ادامیک لیکي چی دغه ترون د«دوستی دترون» په کچه ډیرد « گاونډیتوب» داریکبو ترون دی:

“...treaty of <neighborly> relations”

ددغه ترون په دوهمه ماده کی، دواړوخواودسولی دترون(اگست ۱۹۱۹زکال) پنځمه ماده **تائید کړې ده**، خو دلته بیا هم د سرحد(فرن تیر) په ټکی رڼا نه ده اچول شوی .

د دوستی د ترون (نومبر ۱۹۲۱) څلورم نمبر مل هغه لیک دی چی دترون برتانوی استازی دافغانستان دبهرنیوچارووزیر ته استولی و او د دغه ترون سازوونکی برخه جوړوی . که دغه مل د ترون دیولسمی (۱۱) مادی سره غبرگ مطالعه شی ، سړی په اسانی سره دوه مهم ټکی لیدلای شی:

(الف) : دافغانستان له نظره په سرحدی سیمه کی مداخله یوآخی په عسکری مداخلی راخرخیده، نه په تبلیغاتی، سیاسی مداخلی چی په سیمه کی دافغانستان نفوذوساتی.

(ب) : برتانویانو دخپلو ائ افغانستان سره ومنل چی دسرحد داوسیدونکوسره به علاقمندی لری. د متن لپاره په جرمنی اوانگریزی ژبوولولی:

Massoun, op. cit., p. 137; Atchison, op.cit, p. 296

د(۱۹۲۹ز) کال په جنوری کی یوناخاپی سړی چی دکوردغلا له امله په پاره چینارکی د یولسو(۱۱) میاشتولپاره بندی شوی و، دامان الله خان په مشری دافغانستان خپلواک دولت رانسکورکړ او د « خادم دین رسول الله » دادعالاندی یی په افغانستان کی نهه میاشتی(جنوری تر اکتوبر ۱۹۲۹) گډوډی وچلوله. دغه ناخاپی سړی حبیب الله خان نومیده چی په بچه سقاو مشهورشوی و او دیوه پوه کوهستانی ملی گرافغان له خولی به یی ځان «شیرکوهستانی» هم گانه . (دغه ملی گرافغان ماته دغه معلومات د خپل پلار په حواله راکړل).

پوهاندلودویگ ادامیک کاری چی د بچه سقاواکمنی د سرحد په دواړوخواکی قومونوته

«کلک تکان» (پروفونډ شاک) ورکړ (ولولئ: ادامیک، دافغانستان بهرنی اړیکې: ۱۴۹ - ۱۵۵ مخونه).

د افغانستان د خپلواکۍ د جگړې سرتیري اوزره سواندی کوماندان محمد گل مومند هغه مفکر او ستراتیجست شخصیت وچې د وزیرو او مسیدو په مټ یې د بچه سقاو گډوډي (جنوری تر اکتوبر ۱۹۲۹) پای ته ورسوله، په ډیر مهارت سره یې د محمد نادر شاه واکمنۍ ته لار پرانیستله، امنیت یې رامنځته کړ او ټینګ یې کړ. محمد گل مومند هغه مسلمان پښتون وزیر و چې د کابل د ښار د بریکوټ په سیمه کې په یوه عادي خټین کرایي کور کې په حق ورسید (م ۱۳۴۳، ۱۹۶۴ل). د سقاوی په رانسکوریدلو سره، محمد نادر شاه د قدرت واګې په لاس کې ونيولې (۱۹۲۹ - ۱۹۳۳).

د (۱۹۳۰ز) کال په می کې د برتانیې د بهرنیو چارو دوزارت او په لندن کې دافغانستان دسفارت ترمنځ یاداشتونه تبادلې شول. په دغو یاداشتونو کې د (۱۹۲۱ز) کال د دوستی تړون (دکابل تړون) او ورسره څلور (۴) ملونه تأیید شول (اتچیسن، تړونونه، مخ ۳۰۵). محمد نادر شاه «د ډیورنډ د کرښې د هندي خوا د قومونو په مرسته قدرت ته ورسید». د تاریخ پوهاند ادامیک زیاتوي چې: ((دا سرحد هیڅکله په بشپړ ډول غځول شوی نه و. له دې امله د برتانوي حکومت مامورا نو «د فرضي لیکي» ټکی وکاراوه چې یقیناً یو انازه شک ښی.))

” This border had never been completely demarcated, therefore, British government officials applied the term <Presumptive Line>, indicating a certain measure of doubt.” Ludwing Adamec referring to: National Archives of India/new Delhi, 392-F, 933, nos. 1-30, notes, 1-2, in his book Afghanistan’s Foreign Affairs, op. cit, p. 187.

د ذکر شویو منابعو له مخې ویلی شو چې په ټولولیکني توافقاتو کې (۱۹۰۵ - ۱۹۳۰) داسې څه نه لیدل کېږي چې د ډیورنډ سرحد یې ارزولی وي. دلیل یې دادی چې دغه ټول تړونونه لږ و ډیر د ډیورنډ تړون ته مخ وړاړوي، بېله دې چې موضوع یې بیا وټاکي.

دغه شان د پورتنی استدلال او پورتنیو تشریحاتو په مټ ویلی شو چې: برتانیې د خپلواک افغانستان سره دامنلی دی چې د سرحد داوسیدونکو سره علاقه وساتي، هلته نفوذ ولري، هلته غیري عسکري مداخله وکړي، او هلته دخلکوسره د ظلم په امله اعتراض وکړي. په لنډه وینا، افغانستان دې هلته هغه څه ولري، چې په جرمني ژبه کې ورته Mitspracherecht (د گډ اظهار او پریکړې حق) وای. په بله وینا، په سرحدی سیمه کې برتانیې یاد هغی ورکڅیل میراث خور (پاکستان) بشپړ حاکمیت ته ډډه نشي لگولی ځکه هلته افغانستان هم نفوذ او هم علاقه مندي (منافع) لري:

(influence and interest)

لود ویک ادامیک کارې چې که څه هم په کابل کی لاسلیک شوی د دوستی تړون یعنی د گاونډیزو neighborly اړیکو تړون (۱۹۲۱ز کال دنوامبر میاشت) اصلاً د د ری کالونو لپاره وه، دهند د ازادی دکال (۱۹۴۷ز) پوری وچلیده (بهرنی اړیکې، مخ ۹۲). برتانویان په دغه تړون راضی وو، خوبیا هم هغوی به لا دا غوره گڼلی وای چې که په هغه کی یی «کوچنی» minor تعدیلونه په برخه شوی وای. برتانویانو غوښتل دافغانستان رگ ونیسی چې دخپل سرحد په اړوند کې به څنگه «گاونډیز» وی:

” It was of special importance for Britain to obtain from Afghanistan a precise definition of the term < neighborly > relations, the only term on which the Afghan and British governments were able to conclude the Treaty of Kabul of 1921. In essence this meant, how (neighborly) Afghanistan would be in dealing with the Afghan Frontier.” Ludwig Adamec, *ibid*, p. 187.

(شپږم)

داتکی په دی پوښتنه راڅرخي چې ایا پاکستان د بین الدول حقوقو له نظره د برتانیې د ناستن (جانشین) دولت لیاقت لاره؟ برتانوی هند درنجیت سینگه، شاه شجاع، امیر دوست محمدخان، امیر محمد یعقوب خان، امیر عبدالرحمان خان، امیر حبیب الله خان، د پاچا امان الله خان اود پاچا محمد نادر شاه سره حقوقی اوسیاسی راشه درشه ساتلی وه، نه دپاکستان سره - ځکه هغه مهال پاکستان هیڅ (حقوقی، سیاسی، تاریخی، کولتوری) څیره نلرله؛ پاکستان چې هیڅ موجوده و، څنگه به ورنه دبنکیلاک گری برتانیې وارث جوړشی؟! د ډیورنډ تړون دوه لوبغاړی لرل: برتانوی هند اوافغانستان. پاکستان چیری و؟ له نن نه څه د پاسه ۶۰ کاله وړاندی برتانیې د مخکنی دولت (سلف) په حیث « دهند دخپلواکی دقانون» (ایند یا ایندپیند نس اکت، ۱۸ جولای ۱۹۴۷) د اوومی (۷) مادی د «سی» برخي له مخي «د قبایلي سیمو» د واکمنانو سره « ټول تړونونه یا موافقي»

یانی any treaties or agreements په یوه اړخیزه ډول باطل وگڼل. دغه واقعیت د پاکستان ادعای د برتانوی هند ناستن (وارث) د ی پنجر کړی ده (پاکستان رسماً دولت په څیرد ۱۹۴۷ز یرکال داگست په «۱۴» نیټه خلق شو). یوکاملانوی دولت د چاپه میراث کیناستلی شی؟! یوڅه چې موجوده وی له چانه به ورته یوڅه په میراث ورسیری؟!!

په ملگرو ملتونو UNO کی هند او پاکستان په یوه ډول ونه منل شول. د (۱۹۴۷ز) کال داگست په نیمایی کی په برتانوی هند کی دوه (۲) هیوادونه رامنځته شول. د همدغه کال د سپتمبر په (۱۲) مه نیټه هند د ملگرو ملتوله خواخپل په خپله automatically د برتانوی هندوارث اعلان شو. خو پاکستان مجبور وچی په ملگرو ملتونو کی دخپل غړیتوب لپاره خپله هیله وړاندی کړی. د پاکستان په غړیتوب رایې واخیستل شوی. افغانستان یواځنی هیواد وه چی په ملگرو ملتونو کی د پاکستان د غړیتوب د منلو په ضد یې رای ورکړه، او پاکستان د ۱۹۴۷ د سپتمبر په دیرشمه نیټه په ملگرو ملتونو کی ومنل شو. په ملگرو ملتونو کی د هند او پاکستان د غړیتوب د منلو بیلابیله کړنلاره یوځل بیا زما ادعای کی چی یوڅوک نه وی موجود څنگه به د چامیراث خورشی. د افغانستان دریځ داسی وه چی د پښتنو او بلوڅو ورونو د برخه لیک حق دی تأمین شی. د افغانستان د دریځ په مقابل کی د برتانوی د گډگتواریکیو (کامنویلت ریلیشنز) وزیر نیول - بیکر په ولسی جرگه کی (۳۰ / ۶ / ۱۹۵۰ز) کال د پاکستان پلویتوب وکړ.

Noel – Baker د برتانوی ولسی جرگی ته داسی وویل:

« په یونایتید کینگدم (برتانیه) کی دا اعلیحضرت حکومت دشمال غربی سرحد د سیمو په وضع باندی د پاکستان او افغانستان د حکومتونو مخالفتونه په تأسف سره څارلی دی. دا د اعلیحضرت د حکومت نظر دی چی پاکستان په بین الدول حقوقو کی په دغو سیمو کی د هند د پخوانی حکومت او په یونایتید کینگدم (برتانوی) کی د اعلیحضرت د حکومت د حقوقو او وجایو وارث دی، او د ډیورنډ لیکه بین المللی سرحد دی:»

« His Majesty`s Government in the United Kingdom has seen with regret the disagreements which there have been between the Governments of Pakistan and Afghanistan about the status of the territories on the North – West Frontier. It is His Majesty`s Government`s view that Pakistan is in international law the inheritor of the rights and duties of the old Government of India, and of His Majesty`s Government in the United Kingdom, in these territories, and that the Durand Line is the international frontier.» Quoted in Djan Zirakyar ,op.cit., p.221 footnote#73

د مشترک المنافع هیوادونو د وزیر نیول - بیکر په پورتنی ویناکی یو ډول کمزوری پرته ده چی غلی شان دافغانستان دریځ ته سر تپتیوی. که کلک پام ورته وکړو، وبه وینوچی دبرتانایی دغه وزیر په خپله ولسی جرگه کی نیغه ژبه نه ده کارولی، بلکی په غیری مستقیم ډول یی ددیورنډ لیکه « بین المللی سرحد » گڼلی دی بی له دی چی د دغی لیکي مشروعیت له بین الدول حقوقونه راوباسی .

پاکستان هم د برتانوی بنکیلاک د ترونونوپه هکله دوه مختوب بنودلی دی :
پاکستان یوه کوچنی (نردي دری سوه مربع میله) سیمه ایران ته پرینودله. ددی په بدل کی ایران له دینه تیر شوچی په بلوچستان کی په پخوانیوبرتانوی تصرفاتودعوه وکړی. ایران په دی ډول پخوانی برتانوی پوله په یوڅه تغیر سره ومنله:

” .... and accepted the old British Boundary thus modified.” A. Lam,
Asian Frontiers: Studies in Continuing Problem. New York &
London, 1968, quoted in Djan- Zirakyar, ibid., p.221, footnote#75

دهندپه نیمه وچه کی دبرتانایی دتروونوهدف داوه چی هلته دخپلی امپراتوری حفاظت وکړی. خود بین الدول حقوقود ملاحظی له مخی یوترون پای ته رسیری چی اغیز یی له منځه تللی وی اوهدف یی پوره شوی وی. سری ویلی شی چی له بنکیل شوی هند نه دانگریزانوپه وتلوسره د دیورنډتروون خپل پخپله اجرأشواودهدف تحقق ته ورسید - ځکه چی دتروون یو اړخ(برتانیه) په مشخصه سیمه(مستعمره شوی هند) کی له منځه لاړ اود دی سره دهغه گتی (اینتریسټ) هم له منځه لاړی چی د دیورنډ ترون یی لازم کړی و.

(اووم)

داتکی داستعمار په ضد دپښتنوپه پاڅون راڅرخي: په (۱۸۹۷ز) کال کی د دیورنډ د ترون په ضد د وزیرستان په مده خیلوکی وسله وال پاڅون پیل شو اود یوه کال په اوږدوکی دخیبر، مومندو، ملگند اوباجور له لاری چترال ته ورسید. له دی پاڅون نه انگریزان وترهیدل اوڅلور کاله وروسته په (۱۹۰۱ز) کی یی « شمال - غربی سرحدی صوبه » (نورت ویسټ فرنټیر پروینس) جوړه کړه. دغه استعماری نوم لاتراوسه په اسلامی پاکستان کی دانگریز د احسان په څیر ساتل شوی دی. له نن نه اووه کالونه وړاندی په (۲۰۰۰ز) (۱۳۷۸ لمریز) کال کی یومضمون له گڼ شمیر چاپی تیرونوسره په دی سرلیک چاپ شوی و: « په لره اوبره پښتونخواکی درون فکرانوسیاسی پرځنگونه»، افغانستان په شلمه پیری کی، دیوهنیز سمینار دلیکون ټولگه. جرمنی دکولن بنار، ۱۳۷۸ لمریز (۲۰۰۰ز) کال خپرندوی: دافغانستان دکلتوری ودی ټولنه. مخونه. ۲۸۰ - ۳۰۸.

زه له دغی لیکنی نه مهم معلومات په لنډ ډول رااڅلم اوځینی نور معلومات پری ورزیاتوم چی په دی ورستیوکی لاس ته راغلی دی.

په (۱۹۲۱ز) کال کی د عبدالغفار خان (مشهور په باچا خان اوفخر افغان) په مشری (انجمن اصلاح الافغانه) جوړ شو. له دینه اووه کالونه وروسته په (۱۹۲۸ز) کال کی د «پښتون» په نوم مجله راووتله. دباچا خان مشر ورو داکتر خان صاحب نومیده. دباچا خان مشر خورچی له ډاکتر خان صاحب نه کشره وه، د پوهاند جهانزیب نیاز مور وه. جهانزیب نیاز چی په (۱۹۲۷ز) کال کی زیریدلی دی او پخپله یی په پنځلس کلنی دسیاسی بند خونڅکلی دی، د پښتون مجلی په اگله داسی لیکي: پښتون « اولینه جریده وه چی دانجمن اصلاح الافغانه د ترجمان په حیث » پیل شوی وه. عبدالغنی غنی دباچا خان مشر خوی او په شلمه پیری دپښتو وتلی فیلسوف شاعرو. پوهاند جهانزیب نیاز وایی: « دغنی خان اولنی نظم په ۱۹۲۸ز کال په دسمبر کی دپښتون رسالی په اولنی گڼه کی « خپورشوی و(جهانزیب نیاز، غنی غنی دی. دویم سمینار د مقالو، پیغامونو اونظمونو مجموعه. چاپوونکی: بهارونه کتاب کور، غریب اباد، تهکال، پېښور. د چاپ ځای: ملت پریس لاهور، اپریل ۲۰۰۵ز کال، مخ ۹۷) .

پوهاند جهانزیب نیاز د همدغه کتاب په یوبل مخ کی په یوڅه تفصیل سره په «پښتو» خپرونه گریزی او دغنی خان ذکر شوی شعر اپیژنی: په ۱۹۲۸ز کال کی باچا خان « دخپلو اصلاحاتو اودخپل انقلابی پیغام دخوړو ولودپاره د پښتو تاریخی مجله پښتون جاری کړه. دامجله د ۱۹۴۱ز کال پوری په مختلفو ادواروکی چاپ کیده، او په مدیرانوکی یی د خان عبدالغفار خان، محمداکرم او عبدخالق خلیق نومونه شامل وو. هسی خود پښتون په باقاعده لیکونو [لیکنو] کی دهغه وخت واره [تول] ستر انقلابی شاعران او ادیبان شامل ووچی په هغو کی د عبدالملک [فدا]، فضل محمود مخفی او عبد الاکبر خان اکبر نومونه زیات جوت دی. خود پښتون په ټایپل (مخپاڼه) باندی به دغنی خان داشعر په باقاعده کی سره چاپ کیده: «

چی خازی شنی می په قبروی ولاری   که غلام مرشم راځی توکی پری لاری
چی په خپلووینونه یم لامبید لی   په ما مه پلیتوی د جومات غاری
چی توتی توتی می پوځ دفرنگ نه کړی   موری ماپسی په کوم مخ به بیژاری
یابه دابی ننگه ملک باغ عدن کرم   یابه کرم دپښتنو کوڅی ویجاری

(همدغه اثر، مخ ۵۹). غنی خان په دوه اټیاکلنی کی (۱۹۱۴ - ۱۹۹۶ز) له نری سترگی پتی کړی.

د ۱۹۲۰ زیزی لسیزی په ورستیو کالونوکی به باچا خان په دیرو او جوماتونوکی د خلکو په تنویرولو کی لگیاو. بنیرجی په خپل کتاب کی د باچا خان د تنویری ویناگانو یوه بیلگه راپیژنی: « زموږ په هیواد کی پنځوس سلنی (%۵۰) ماشومان ناروغ دی، روغتونونه

دانگریزانولپاره جوړشوی دی. هیوادزموردی، پیسی زموردی، خومورپکی وری اولغریو. مور دخوراک څه نلرو، کورونه نلرو.... داسرکونه زمورپه پیسوجوړشوی وو. دهغوی (انگریزانو) سرکونه په لندن کی دی. دازمورسیرکونه دی، خوموراجازه نلروچی پری وگرځو. هغه[انگریز]، هندوان دمسلمانانو پرضدراپاروی... سیکان دمسلمانانو پرضدراپاروی نن دری واره په کراواخته دی. څوک ظالم دی اوڅوک زموروینه زبیینی؟ انگریز « ولولی:

Mukulika Banerjee, *The Pathan Unarmed*. Karachi: Oxford University Press, 2000, p.60

دغه شان، د باچاخان د ژوند او مبارزی لپاره ولولی: عبدالغفار خان زما ژوند او مبارزه، کابل ۱۳۵۳ لمریز کال (۱۹۷۴ ز) کال.

د بشر دوست ایکنات ایسواران کتاب هم په گټور و معلوماتو ډک دی:

Eknath Easwaran, *Nonviolent Soldier of Islam: Badshah Khan, A Man to Match his mountains*. Tomales, California: Niligiri Press, 1999. In his "Sources and Historical Notes" relating to this book, Timothy Flinders reflects on the names Pathan and Pashtun: "In British India, Pakhtun[Pashtun] became Pathan....Throughout <Gandhi's India,>in which most of this story unfolds, Badshah Khan's people were called Pathans whenever English was being used, and this is the word used in this book [by Easwaran]." Timothy Flinders elaborates on the Pathan/Pashtun issue: "Today, however, the word Pathan has decidedly colonial overtones reminiscent of British manipulation. When the British established boundaries around India, they used different words for inhabitants on either side of the line [Durand Line]: <Afghan> meant someone in free Afghanistan, <Pathan> meant a resident of British India. Among themselves, Badshah Khan's people continued-and continue-to refer to themselves as one, calling themselves (without distinction)Afghans, Pushtuns, or some dialectical variant. In these historical notes, we chose to follow current usage and kept the word <Pushtun>-as Badshah Khan himself did even in English after the British left, to emphasize the unity of his people." (p. 235).

د بادشاه خان اود هغه د ملګرو له اصلاحی اوتنویری خوځښتونو نه ، له نن نه اتیا (۸۰) کالونه وړاندی په (۱۹۲۹ز) کال کی دباچاخان په مشری د «خدایی خدمتگار» خوځښت راپورته شو. باچاخان په سوله (عدم تشدد) ټولنیز عدالت، خپلواکی، پرمختګ، پوهنه (تعلیم)، ساده ژوند، مشوره، په پښتو ژبه، اودهسک څښتن درضالپاره د ولس په خدمت مین و. دپاکستان دخلق کولونه نږدی څلور میاشتی وړاندی د (۱۹۴۷ز) کال د اپریل په شپږویشتمه (۲۶) نیټه د باچاخان مشر ځوی عبدالغنی غنی د «زلمی پښتون» په نوم یوتنظیم جوړ کړ. پوهاند جهانزیب نیاز ددغه تنظیم هدف داسی راپیژنی: « دزلمی پښتون تنظیم جوړولومقصد دشیر شاه سوری او احمدشاه ابدالی په تګ لاره دعمل تابیاکول وه. دزلمی پښتون کار صرف دپښتون قام مقصد او مرام پوره کول وو. داڅه سیاسی تنظیم نه وه. دانتظیم دتشدد د پاره نه وه. بلکی ددی مقصد د پښتون ولس بیداری وه. دانتظیم دتشدد د پاره نه وه بلکی دمرستی اوملګرتیا د پاره وه، چی دخپل ځان حفاظت ورته گران وه.» جهان زیب نیاز، غنی غنی دی، مخ ۱۱۳).

دبرتانیی دوروستنی وایسرامونټ بیټن (۱۹۴۷ز) کال په کورکی Mountbatten یوه غونډه دمها تماگانندی، محمدعلی جناح اوباچاخان په گډون جوړه شوی وه (۸ جون ۱۹۴۷ز کال). هلته باچاخان ماونټ بیټن ته رسما د «پټانستان» نوم وړاندی کړ. ولولی: J.w.Spain, The Pathan Borderland. The Hague 1963, p. 199.

له دینه دری ورځی وروسته د (۱۹۴۷ز) کال دجون په یویشتمه (۲۱) نیټه په بنوکی لویه جرگه جوړه شوه. په دغه لویه جرگه کی د پښتو دبرخه لیک په اکله خوراغټه اوڅرگنده پریکړه وشوه. د بنود لویی جرگی لیکلی پریکړه غه ملی لاسوند (سند) دی چی په حقوقی، سیاسی اوتولنیز لحاظ ځانگړی اهمیت لری اوله دی امله یی باید دټول متن داصل کوپی وښودله شی.

پینتو دخیل آد حکو فیصلہ اوکرہ

پینتانه نہ ہندو سنا غواری نہ پاکستان؛

دصوبے دجرک۔ د اسمبلی د ممبرانو۔ دخلائی خلی متکارانو افسرانو
او دخالی پینتون دجرکے یوشیک اجلاس پہ یویشتم دجولائی
پہ مقام دبنوں کین دخان امیر محمد خان دصارت دلاتاوشو۔
دے اجلاس پہ اتفاق سرہ دافصلہ اوکرہ۔ چہ پہ دے ملک
کین ددپینتو پوزاد حکومت جو رشی۔ چہ دھنے دائین بنیاد پہ اسلامی
اصول جہوریت مساوات او اولسی انصاف بانہ اینودے شی۔
دا اجلاس ہر پینتون تراپیل کوی۔ چہ ددے اعطی مقصد۔ د
حاصلو د پارٹ پہ یومرکز بانہ راغوندا شی۔ او بے دپینتون نہ
و دبل۔ چا اقلامتہ سر تیت نہ کری +

لہ طرفہ دصوبہ سر دلوئے جرکے نہ ۶۶

د بنوپه لویه جرگه کی پخپله باچا خان حاضر و. د دغی لویی جرگی پریکړه عبدالاکبر خان اکبرولیکله چی په صوبه سرحد کی د کانگرس «د عامل مجلس» لوی منشی (سکرتر جنرال) و. «لیکلی پریکړه خان امیر محمد خان وړاندی کړه، اومزید تائید (سیکنډ) بی میا جعفر شاه کاکا خیل وکړ.» (دپوهاند جهانزیب نیاز سره زماتیلیفونی مرکه، امریکه، ۴ سپتمبر ۲۰۰۷ کال). د بنو د پریکړی د ټول متن د اصل د کو پی (فکسیمیلی) لپاره ولولئ:

Djan-Zirakyar, op. cit., p. 332.

د بنوپه پریکړه کی پام وړتکی دادی: دغه پریکړه د پښتنو د سمسکی ټولنی یانې دهغوی د egalitarian society څرگندوی ده. دغه پریکړه په ټول افغانستان کی دستری سیاسی موسسی یانې لویی جرگی له خوامنل شوی ده. په دغه پریکړه کی «د ټولو پښتنو» یوداسی حکومت غوښتل شوی دی چی دهغه «دایین بنیاد په اسلامی اصولو، جمهوریت، مساوات اوولسی انصاف باندی» ولاړوی.

دپاکستان له جوړیدلونه یوکال وړاندی په (۱۹۴۶ز کال) کی په شمال غربی سرحدی صوبه NWFP کی انتخابات وشول. په دغو انتخاباتو کی دټول هندکانگرس اومسلم لیگ دیوبل سره سیالی وکړه. که څه هم په صوبه سرحد کی پنځه نوی سلنی (۹۵٪) خلک مسلمانان وو، انتخابات کانگرس وگټل اوپه پایله کی یی دباچا خان مشرور وړ داکتر خانصاحب ددغی صوبی اعلی وزیر وټاکل شو. دغه دیموکراتیک اوقانونی عمل وښودله چی په برتانوی هند کی مسلم لیگ دټولو مسلمانانونماینده گی نشوه کولای. په صوبه سرحد کی له (۱۹۴۶ز کال) راهیسی د برتانیی وروستنی گورنر جنرل اولاف کیرو Caroe شخصاً د مسلم لیگ ملاتړ کاوه او کانگرس یی په دغه صوبه کی غیری طبعی گانه. اولاف کیرو په خپل یوه لیک کی دبرتانوی وروستنی وایسرا (۱۹۴۷) ماونټ بیټن Mountbatten ته په گوته کړه چی ده (کیرو) په داکتر خانصاحب باندی ټینگار کړی وچی له خپل وزارت نه دی هندوان وشړی اود کانگرس سره دی خپل اړیکی غوځی کړی. دا اولاف کیرو دغه ټینگار غیری قانونی و اود دیموکراسی په ضدو. اولاف کیرو وایسرا ماونټ بیټن په دی قانع کړ چی په صوبه سرحد کی دی بیانتخابات وشي اوله دی لاری دی دپاکستان تحقق ته لاره هواره شی. ماونټ بیټن د کیرو سپارښتنه ومنله اودهغه دویس لپاره یی په خپل پلان کی ورننویستله. دماونټ بیټن پلان هند په دی اساس ونه ویشه چی چیری مسلمانان ډیروی، هغه ځای دی مسلم لیگ ته وروسپارل شی، بلکه چیری چی انتخاب شوی نماینده گان په مسلم لیگ پوری تړلی وی. په دی اساس باید صوبه سرحد په متحدهند پوری تړل شوای وای، نه په پاکستان پوری - ځکه چی هلته په ۱۹۴۶ز کال کی کانگرس انتخابات گټلی وو. د ۱۹۴۷ز کال د جون په

لومړیو ورځو کی د برتانیی ستروزیراتلی اوویسرامونټ بیتن دهند دخپلواکی دقانون مسوده معرفی کړه چی په دوه قلمروونویا حاکمیتونوراخرخیده. دهمدغه کال(۱۹۴۷ز) کال دجون په یووشینمه(۲۱) نیټه په بنوکی په رابلل شوی لویه جرگه کی پښتون دخپل حکومت پریکړه اعلان کړه چی پاس پرې وغرید م .

دهمدغه کال په جولای کی په صوبه سرحد کی بیانتخابات (ریفرنډم) وشول چی گورنرجنرل اولاف کیرو Caroe پری وایسرامونټ بیتن ته سپارښتنه کړی وه. دوزیرستان په وانه کی انگریزکوماندان راتRoth ددغه ریفرنډم اختیارمند(کمیشنر) و. «ټوله عملیه ځانله د برتانوی عسکری افسرانوپه واسطه اداره کیدله»

“ Brigadier J.R. Roth, Commander of The Wana Brigade, was appointed referendum commissioner. The entire process was supervised exclusively by British Army officers without assistance from the political service of Indian officials.” (Spain, op.cit, p.198).

باچاخان(عبدالغفارخان) لیکي چی په نور هند کی نمایندده جرگی (ریپریزنټتیواسیمبلیز) representat. assemblies وپوښتل شوی چی په هندکی پاتی کیری که پاکستان ته ورځی، په صوبه سرحدکی نمایندده جرگه دانتخاب له حق نه محرومه شوه. باچاخان زیاتوی چی انگریزان بایدپه ریفرنډم کی «بی طرفه» وای خو په رای اخیستلوکی یی لاس وهنی وکړی:

“ They also posted police and army personnel at the polling booths and even forged the signatures of the people who did not want to take part in the referendum.” Badshah Khan, My life and Struggle – Autobiography. New Delhi, 1969, pp.177 and 179

عبدالغفارخان، زما ژوند او مبارزه، کابل ۱۳۵۳ لمریز (۱۹۷۴ز) کال، مخونه ۱۸۲ تر ۱۸۳. دمسلم لیگ او محمد علی جناح لپاره ناشونی او غیر عملی وه چی د پاکستانی پنجاب په واسطه له هند نه لیری پرته پښتونخوا دی په متحد هندکی پاتی شی. دغه جغرافیایی دلیل هغومره چی ظاهر عملی بڼه لری هغومره په باطن او عمل کی دخنداوردی: که نیمایی پنجاب(پاکستانی پنجاب) پښتونخوا له متحد هند نه بیله کړی وه، نودغربی پاکستان اوشرقی پاکستان(بنگلادیش) ترمنځ خوتول غټ هندپلن شوی و؟! دلویدیز پاکستان او ختیز پاکستان ترمنځ جغرافیه ولی له پامه وغورځول شوه؟

پوهاند جهان زيب نیاز چي دارو اباد باچا خان او اروا اباد ډاکټر خان صاحب خورزی دی، څلور کالونه وړاندې په (۲۰۰۵ز) کال کی خپل ژوندلیک په څلور سوه نهه اويا (۴۷۹) مخونو کی چاپ کړی دی. جهان زيب نیاز چي د (۱۹۲۷ز) کال په نیمایي کی زیږیدلی دی، په پنځلس کلنې کی یې د سیاسي بندي په څیر دانگریزانو د ظلم خوندو څاکه. لومړی یې د چارسدی د تحصیل بند یخانی ته واچاوه. هلته چي ورباندې د زرین اباد د نصر الله خان اود پیرانگود سردار خان سترگی ولگیدلی، په خندا یې کی یې ورته وویل: «عجیب فرنگی دی - د ما شو ما نونه هم پیریوی.» وروسته له دی دهر پیور جیل ته ولیږل شو. هلته یې له ورايه باچا خان ولید چي د کوارانټین په چمن کی گرځیده - «اومی لیده خوسپاهیانو وری نښودم.» جهان زيب نیاز، زما د ژوندقیصه: څه اوریدلی، څه لیدلی. اهتمام: بهارونه کتاب کور غریب اباد، تهکال. چاپوونکی: ملت پریترز، لاهور، ۲۰۰۵، مخونه ۵۴، او ۶۲.

د پوهاند جهان زيب نیاز د اپنی کتاب چي د (۲۰۰۲ز) کال د نومبر پوری معلومات پکی خوندي شوی دی، د اوریدلو په کچه پیر په لیدلو ولاری دی او د اصلی منبع (پرایمري سورس) په څیر په دڅیرونکو لپاره د حوالی کتاب وی. زه له دی مهم کتاب نه یو څو اوریده اقتباسونه وړاندې کوم چي زما دی لیکنی سره اړخ لگوی:

«په متحده هندوستان کښی چي د قانون سازی اسمبلی دپاره ممبران منتخب کیدل نوچونکه په صوبه سرحد کښی زموږ اکثریت وو. نور زموږ اسمبلی په یوه خوله باچا خان د صوبه سرحد له طرف نه قانون سازی اسمبلی ته اولیره - چي کله تقسیم اوشونو باچا خان هم هغسی د قانون سازی اسمبلی ممبر پاتی شو. او دپاکستان د جوړیدو سره چي کله دپاکستان د قانون سازی اسمبلی اجلاس راوغوښت نو باچا خان ته هم بلنه راغله او هغه بغیر دڅه وینانه اجلاس له روان شو. په قانون سازه اسمبلی کښی یې سوگند پورته کړو. ددی نه روښانه حقیقت بل څه کیدی شی چي باچا خان پاکستان منلی وو. په هغه اجلاس کښی یې تقریر هم اوکړو او د پښتو د حقوقو مطالبه اوکړه - مولانا تمیز الدین صاحب د قانون سازی اسمبلی سپیکر منتخب شو. شپي له لیاقت علی باچا خان میلمه کړو.» لیاقت علی دپاکستان لومړی وزیر اعظم [چیف مینیسټر] و. باچا خان یې بنگلي ته ورغی دواړه د بنگلي په چمن کی گرځیدل. په دغه مهال «ناگهانه» لیاقت علی دباچا خان نه یوه پوښتنه وکړه چي له «تعصب نه ډکه» وه. باچا خان یې وپوښته چي خان صاحب:

“Are you loyal to Pakistan[?]”

باچا خان ورغبرگه کړه چي:

“I am loyal to this land, not to you, because I do not believe that you are loyal to it.”

خبرې چې پای ته ورسیدلې، او باچا خان رخصت شو، بله ورځ محمد علی جناح صاحب¹ باچا خان «سره خبرې اتری شروع کړې او دا خبرې تردیروورځو پورې جاری وې - باچا خان ته یې ویل چې راوراندی شه ماسره ملاوتره اوماددی غلونه خلاص کړه. جناح صاحب ته خپل ملگری معلوم وو. چې داتول مطلب اشنادی اودکړسی یاران دی. ملک سره یې څه همدردی نشته - عبدالرب نشترچې دجناح صاحب بنی لاس وو. درسول ورسایل وزیر وو. او چې د هندوستان او پاکستان د ریل د انجنونو اودبویوش کیده نو دې ظالم پکې بلا حساب اوواوه. ددې پته جناح صاحب ته اولگیده. په هغه فوراً څه چل اوشو. چې زما اعتباری خلق داسی دی - نودنورچانه به زه څه گیله اوکړم - باچا خان ته یې داتوله قیصه اوکړه - دهغه اودباچا خان پیری بنی خبرې اتری اوشوی - اوباجا خان ورته اوویل چې که خیروی ته سرحد ته راغلی نوزه به دی مرکز عالیه سردریاب ته بوخم. اود خپلوملگرو پیژندگلو به درسره وکړم. اومانه چې دوطن دابادی دپاره څومره تعمیری کار غواړی زه هغی ته تیاریم. دا خبرې چې مطلب اشنا خلقو اوریدی نو رپندی پری راغی. چې که دجناح صاحب اودباچا خان ورورولی قایمه شوه نوزموړپکبنی څوک تپوس کوی. او خاص کرپه قیوم خان خوداخبره پیره بده اولگیده. باچا خان چې واپس سرحد ته راغی نودکونسل اجلاس یې راوغوښت. اوپه هغی کبنی یې فیصله اوکړه چې دجناح صاحب دشاهاڼه استقبال دگورنمنټ هاوس نه ترسردریابه کاوو. دلته داتیارۍ شروع شوی او هلته مطلب پرستو خپل خپلی رابنکی، لیاقت علی اوقیوم دیوبل سره جرگی شروع کړی. چې زمانه خوبه ټول داسامبلی ممبران ولاړشی. زماپه صوبه سرحدکی بیاڅه حیثیت وی.

چې جناح صاحب سرحدته راورسیدنودی یارانوبیادهغه غورونه پک کړی وو. هغه باچا خان له سوال جواب اولیره چې ته گورنمنټ هاوس ته راشه. باچا خان په صباله ورغی. جناح صاحب ورته یواخبار راواخت اوویویل چې تاویلی دی چې پاکستان دشگوتوپکی دی که ما ورله لته ورکړه نوهیڅ به نه وی. باچا خان په دی خبره پیرخفه شو. هغه ورته په جواب کبنی اوویل چې دامانه دی ویلی نوورته یې اوویل چې ددی تردیداوکړه. هغه ورته اوویل چې تردید یې په څه کبنی اوکړم. اخبارونه ټول دحکومت دی هغوی زماپوتکی هم نه چاپ کوی. زماپواخباروو «پښتون» هغه هم تاسوبندکړو. نو اوس څه اوکړم. ستامخکبنی تردیدکوم. چې داپه ماپوری چاهسی غلظه ترلی ده. خوباباپوی شوچی دیار د ماغ ټولو اکیانوبر ابرکړی دی. جناح صاحب ورته اوویل چې زه سره دریاب ته نشم درتلی ځکه چې تاسوزماد وژلو پروگرام جوړکړی دی. باباورته په خندا شو. چې ستاپه وژلوبه ماله په

¹ - محمد علی جناح دپاکستان گورنر جنرل و.

گوتوڅه راشی. زه خوداملک اوداقوم ابادغواړم تباہ کول یی نه غواړم. خواخرداچی مطلب پرست کامیاب شو. باچاخان رخصت شو او قیوم په سختو فیصلو کولو سوچ شروع کړو.»

مخونه: ۱۲۸ - ۱۳۱

د جون (۱۹۴۸) په پنځم د جهانزیب نیاز کالج دگرمی د رخصتیود پاره بندشو. «زه کلی ته راغلم او بینه په درزمو کار شروع کړو. باچاخان په دغه ورځو کښی دکوهان بنو په دوره روان ووچی حکومت سره د سالارمنیرخانه اونجوماما گرفتار کړو. اودغی سره عامه گرفتاری هم شروع شوه. ولی دادایی هم اونیوه. غنی داداهم گرفتار شو. غرض داچی حکومت څوک لږ دکار کتل نو هغه یی جیلونوته وردننه کړه. د اسامبلی ممبران یی داوول نه گرفتار کړی وو. ډاکټر [خان] صاحب خوداول نه په ایبټ ابادکښی د سعدالله خان په بنگله کی نظر بندوو. د پیرو، پینسور او هر پیور جیلونو بیاخلی وازی کړی وی. اودوطن اوقام پنتگان یی رانغخل. پینتون رساله داوول نه بنده وه او خدایی خدمتگار تحریک ته یی هم سترگی خړی کړی وی.» پوهاند جهانزیب نیاز زیاتوی چی:

باچاخان «خویی نیغ منتگمری [بند یخانی] ته رسولی وو. زه چی کله دکالج نه راغلم نونینغ شاهی باغ ته د [خپلی خور] تاجولیدلوله لایم ځکه چی د ولی دادا د گرفتاری نه پس مانه وه لیدلی [تاجو په ولی خان واده وه، او جهانزیب به ولی خان ته دادا وایه]. چی ورغلم نور اتر غاره وتله او په ژړا شوه. ماورله ډاډور کړو. بیامی ورسره یوڅوورځی تیری کړی. خوپه دویمه دریمه ورځ به خامخاور تلم. غالباً د جولای دیرشم تاریخ وو. تاجونسرین [د ولی خان لور؟] زروته رالیړلی وه ناجوره وه وییل یی چی دا ډاکټرله بوځی. زه ورسره په ټانگه کښی کښیناستم ډاکټرله می بوتله په دغه ورځ زما دوست وزیر محمد... اودهغه ملگری ساده گل هم راغلی وو. ټوله غرمه موبنه گپونه لگولی وو. هغوی هم راسره کښیناستل چی موربه هم درسره دگری پوری لار شو. چی تحصیل ته روان شونوگری سره نژدی راله دوه ټانگی ډکی د پولیسومخی له راغلی. مور او خندل وییل موبیاچاپسی روان دی. هغوی می دواړه گری سره کوز کړل. زه اود تاجونوکرد تحصیل هسپتال ته لاړو. نسرین مو ډاکټرته اوبنودله دارو وغیره موواخیستل او واپس کلی ته روان شو. چی هجری ته ننوتونوڅیر دپولیس نه ډک وو. ما وییل خیر. چی کورته لایم مورمی او خورمی راته په خفگان کښی اوییل چی تاپسی خوبیاپولیس راغلی دی ما وییل وی به نوداز مور ژوند دی. دهغوی نه می رخصت راواخیسته اویودوه جوړه جامی می دځانه سره راواخستی. اورا غلم. تانیدار صاحب راپاسیده هتکری یی راته واچولی او واپس په ټانگه کښی د تحصیل حوالات ته راغلو اودلر ساعت دپاره یی حوالات کښی اوساتلم اوبیا یی جیل ته دننه کړم.» مخونه: ۱۳۳ تر ۱۳۴.

پوهاند نیازد چا رسد خونړي او ژړوونکي واقعه داسی انځور کړی ده:

د چارسدې خونړي واقعه «د جناح صاحب اوقیوم حکومت جوړ کړی وه». داپیښه داسی وه: د صوبی خدایي خدمتگار و دافیصله کړی وه چی په (۱۲) اگست د (۱۹۴۸ ز) کال به «مور دباچا خان دگرفتاری برخلاف احتجاجی جلسه په غازی گل بابا کښی کاوه. او حکومت دافیصله کړی وه چی تاسودغه جلسه نه شی کولی یعنی دخپل لیدرسره دزیاتی کولوبرخلاف تاسواوازنه شی ویستی. خو خدایي خدمتگار چرته منع کیدل. د ۱۲م اگست دشپی شپی په زرگونو خدایي خدمتگار دپینور، نوبنار، صوابی، هشنگر اود صوبی د گت گت نه راوچلیدل اگری حکومت اکثری لاری بندی کړی وی. تریفک یی بند کړی وو خوددغی باوجود په زرگونو «سرتیرو ځانونه چارسدی ته ورسول»، «سرخوتی چی خلکواولیدل نودغازی گل باباپه جماعت مشین گڼونه لگیدلی وو. اودفرنیتیر فورس ځوانان په پیرلوی شمیر کښی د جماعت په احاطه دپاسه اوچاپیره ولاړوو. اوپه توپکواومشینونوی گوتی ایښی وی. دچارسدی ناکه بندی شوی وه. نه دننه نه څوک بهرته تلی شو اونه دبهره دننه راتلی شو. جلوس په بابره کښی دفصیح باچاپه ځای کښی تیار شو اوفیصله یی اوکړه چی موربه دجلسی دپاره مقر شوی ځای ته خامخاؤ. دغه وخت سالار امین جان خان چی دتولی صوبی سالار وو، دجلوس په سر کښی روان وو. جلوس دخلقود د پیروالی په وجه په څلورو پنځولارود غازی گل بابا جماعت ته راروان شو خوجی جلوسونه دکلی نه راوتل اودجلسی ځای ته ورنزدی شونود فایر [اوربل] حکم اوشو. اوظالمانوداسی فایر اوکړولکه دمړزو یی د سرو جامو ځوانان او غورځول. جهنده چی دچاپه لاس کښی وه هغه ته به یی سپین ملنگ وی. هغه خوپه اول دز شهید شو. خوجنده یی پریوتوته پری نښو دله. اودغسی بی شمیره ځوانان پری شهیدان شو. عجیبه نظاره وه.

یوخواته توپی مشینونه

دپاکستان دواړه فوځونه

بل خواته قام خالی لاسونه

مقابلی ته می کتل حیرانیدمه

مرگیه مه راکه درځمه»²

پوهاند جهانزیب نیازد چارسدې خونړی پیښی ته داسی دوام ورکوي: میرمنو قران مجیدونه «په سر کړی وو. دجلوس سره سمی روانی وی، پیری شهیدانی شوی، پیری زخمی شوی.

² - داشعر د عبدالملک فدای.

زموږ د سبق یوملگری چی حمیدالله نوم یی وه، اود زرین اباد دنصرالله خان زوی وو هغه هم پکښی شهید شو او کوپژد ن کری جینی ځنی پاتی شوه. گل دادا، مصلح الدین، نیاز محمد، بهاء الدین دوی ټولو ځان رارسولی وو. اود قبرونو شاته یی پناه اخیستی وه. زمامور اوزمانگیالی خورتاچو دمیدان په منځ کی ولاری وی. مری یی راغونډول. اولوپتی به یی شلولی اوزخمیانوله به یی پری زخمونه ټرل. ډیر مری حکومت دچارسدی په سیند کی لاهوکرل اوورثاوله یی ورنه کرل. ما بنام تیاره قیصه ختمه شوه. اود فرینتر فورس اوپولیس سپاهیان دخلکوپه کورونونو ټول شروع شو. ډیری سترداری یی بی ستره کری. دکورکالی کنډولی کتونه یی مات کرل. نارینه به یی بر بند کرل. ختی به یی پری او تپلی اوبیابه یی کورته په زوره ورد ننه کرل. د شمر اود یزید ظلم دخلکوهیر شو. اوڅه ورځی پس یی د چارسدی تحصیل ټول کلی جرمانه کرل. زموږ کلی لس زره روپی جرم وو. [میا] جعفر شاه قیوم ته وویل چی داجرمانه هم ددغه یوکورنه واخله. دا ټول وړانی هم د دوی دی. نود رزرو جرمانه یی زما د دورونونه واخیسته اودی انصاف ته گوری چی زه په دغه ورځ په جیل کی ووم. او دې ظالم حکومت زه هم پنځه سوه روپی جرم کری وم. هغه یی زما د جایداد نه وصول کړه. په هغه ورځو کښی پنځه سوه روپی هم د یرلوی شی وو. اوبس یو ځل بیا گرفتاری شروع شوی. هم په دغه ورځ یی سالار امین جان خان گرفتار کړ او پېښور ته یی نیغ راوست. زموږ بارک ته یی رادننه کړو. هغه ټوله قیصه مونږ ته اوکړله. موږ ټول په دی ظلم ډیر خفه اود لگیر شو. خوڅه موکولی شو موږ مظلومان وو. اوقیوم، جعفر شاو جنصاحب ظالمان. (مخونه: ۱۳۸ - ۱۳۹)

جهانزیب نیاز په جیل کی د دوستانوپه مشوره او اخلاقی بشری مرسته له جیل نه دیوی میاشتی لپاره خلاص شو چی په اسلامیه کالج کی خپل پاتی ازموینی (امتحانونه) بشپړی کری، اوبیا بیرته جیل ته راشی. « زما د بند تقریباً دوه کاله برابریدل » (مخ ۱۶۳). د گلی گری عبدالرحمن خان « هغه وخت د اسمبلی ممبر اود جیلونو معاینه کونکی مقرر شوی و » کله چی جیل ته راغی، زرین خان کاکا « دروازی له ورغی » اود جهانزیب نیاز په کیسه یی پوه کړ. « هغه فوراً کاغذ راواخیست او حکومت ته یی زما د پاره د یوی میاشتی پیرول ولیکل » (مخ ۱۶۴). جهانزیب نیاز د اسلامیه کالج د مدیر د غټ منشی لالا فضل کریم سره وکتل. لالا فضل کریم چی « ډیر بنه سړی و » د جهانزیب نیاز کیسه یی د کالج مدیر برادر تین ته بیان کړه. برادر تین چی انگریزو «مانه ټپوس اوکروچی ته چیرته وی. ما ورته وویل چی حکومت جیل ته بوتللی وم. وویل قتل دی کری دی که څه بل څه. ما وویل چی هیڅ می نه دی کری خوراته وایی چی پاکستان درنه یریزی. وویل دا خوڅه خبره نه ده .... زما په کالج کی دی څه ندی کری، حکومت زما نه ټپوس قدری نه دی کری نوڅنگه تا گرفتاروی. فوراً یی

[وزیر اعلیٰ = چیف مینیستر] قیوم ته تلیفون وکړ. « (مخ ۱۶۶) داسلامیه کالج مدیر برادرین « راته وییل چی ما وزیر اعلیٰ [قیوم] سره خبره کړی ده هغه ستا پیروول یوه بله میاشت هم زیات کړو. » له پیروول نه مطلب د پوهیدونکي (محصل) معاش یا جیب خرڅ دی. قایم شاه باچا چی داسمبلی ممبرو، د قیوم خان پیغام یی جهانزیب نیاز ته ورورساره «چی جهانزیب ته اووایه چی ما اووینی نومور سره سیاسهرلس بجی وخت مقرر کړی دی. ته ورشه شیر محمدنومی سړی دی دادهغه پی - ای³ وو. هغه ته اووایه چی زه نن وزیر اعلیٰ صاحب راغوختی یم. هغه راته وییل چی ته جهانزیب نیازیی ماوییل هاو. هغه دننه ورغی اووایس راغی وییل یی ورځه. زه دننه ورغلم قیوم راته پاسید. د یره مینه یی راسره اوکړه. بیایي راباندی جای اوڅکله. بیایي راته وییل چی داڅه معامله ده. زه دی پرنسپل [دکالج مدیر: برادرین] راپه مخه کړی یم.»

جهانزیب ورغبرگه کړه چی: « دابه تاسوته پته وی چی زما زنده گی موتباه کړه. وییل ماخوستان زنده گی نه ده تباہ کړی. داخوته [میا] جعفر شاه گرفتار کړی یی. پی - ای ته یی اووییل چی ورشه جعفر شاه ته اواز کړه اوورته اووایه چی دجهانزیب نیاز فاییل راوړه. میا صاحب فاییل په ترڅ کښی نیولی وو اوراغی اونیغ دهغه مخکښی ولاړوو. اوزه په کرسی کښی ناست ووم. سوچ می کاوه چی څوک خپل ضمیر خرڅ کړی دهغه به دغه حال وی. داجعفر شاه چی به دباچاخان په خواکښی ناست وو. نومورته به دزمری نه زیات بنکاریده. خوضمیری خرڅ کړی و. نو نن لکه نوکر دصوبی دوزیر اعلیٰ په مخکښی ولاړدی. قیوم ورته وییل چی هلکه دافاییل راکړه چی جهانزیب نیاز ته اوبنایم چی دی مانیولی دی اوکه تا. چی فاییل یی ماته اوبنود. نو میا [جعفر شاه] صاحب پری په خپل لاس لیکلی وو. اگر چی هغه له انگریزی نه ورتله، خوکیدای شی په سکرتری یی لیکلی وی چی:

“Jehanzeb Niaz is more dangerous than A[bdul] Ghafar. He should be immediately arrested.”

قیوم وییل اودی کتل. ماوییل هوخومشروزیروخوته یی نوته څه تحقیق نه کوی. چی داستودنیتانو سره ظلم ولی کیری. وییل باچا [میا جعفر شاه] ورکړه جواب. باچاگونگ ولاړوو. هغه ته وییل ته څه. او ماته یی وییل چی مادرله پیروول یوه میاشت بل هم زیات کړو. اوانشاءالله په دغه میاشت کښی به دی د رهایی اړد راوشی. سبق ته مخه کړه. « (مخونه: ۱۷۰ - ۱۷۲) میاجعفر شاه کاکاخیل دتعلیم وزیر و او د بنودلوی جری (۲۱ جون ۱۹۴۷ زکال) پوری دکانگرس غړی و. د ۱۹۴۵ پوری قیوم خان د کانگرس غړی و. قیوم

³ - P.A. = Personal Assistanat (منشی، قلم مخصوص)

خان اومیا جعفر شاه دواړه دپاکستان په جوړیدلو سره دمسلم لیگ غړی شول. دبی درباره ملی ژبی ملی شاعر ارواښاد محمد امین ملنگ جان په خپلوملی نغموکی څه دپاسه پنځوس کالونو وړاندی ویلی وو:

وزیر مسید شوستری په جگړوکی

خانان د باجوړدی کړی سیلونه په حجروکی

په رښتیاچی وزیر اومسید دخپلودنگو غرونوگوربتان دی اودخپلواکی پښتنی روحی سیالان دی. وزیر اومسید «رت» پښتانه دی او هیچاته «نیتیه» نه وایی. په شلمه پیړی کی دهغوی غت مشر ایپی فقیر وچی په (۱۹۶۰ز) کال کی په حق ورسید. د دغه میرنی پښتون په مشری وزیر و او مسید و دانگریزانو او پاکستان په مقابل کی تودپاخون غوره گنلی و. د پیورنډ د ترون په ضد کلک وسله وال پاخون په (۱۸۹۷ز) کی دوزیرستان په مدخیلوکی پیل شو او بیاتیرا، مومندو، ملکنډ، باجوړ او چترال ته وغځیده. دافغانستان دخپلواکی په جگړه کی جنرال محمد نادر شاه دوزیر و او مسیدوپه مټ انگریزان په ټل او وانه کی په گوندو کړل. دافغانستان د نجات په جگړه کی محمد نادر شاه دوزیرستان له لاری (۱۹۲۹ز کال) افغانستان ته راننوت او د وزیر و، مسید و او دپکتیا و الوپه میرانه او د مفکر وزیر محمد گل مومند په لارښودنه یی دکابل تخت دکلکانی حبیب الله (بچه سقاو) له گډوډی نه را خلاص کړ. له نن نه نږدی درې کلونه وړاندی د (۲۰۰۶ز) کال په سپتمبر کی دوزیرستان خلکو پاکستان دی ته اړ کړ چی دشمالی وزیرستان په میرامشاه کی ورسره ترون لاسلیک کړی. د پاکستان له خوادغه رسمی ترون یوځل بیابنی چی د پیورنډ کښه باطله ده. دشوروی یرغل پرضد په جهادکی خود پیورنډ لیکه بنی بنی شوه او ټوله نړی یی په ماهیت پوه شوه. که د پیورنډ لیکه شته وای، دتاریخ بی ننگان (شوروی فوځونه) به څنگه له حیرتان پل نه سر تیتی وتلی وای؟! د پیورنډ لیکه دومره سپیره ده چی پخپله مار تیر د پیورنډ هم پری شکمن دی چی بین المللی پوله به وی. پیورنډ په دی پوهیده چی اوبه په ډانگ نه بیلیری. د پیورنډ د نا چلې او سپیری لیکې په اوردو کی د پښتون ولس غورځنگونو دشوروی اتحاد امپراتوری رانسکوره کړه، د برلین دیوال یی رنگ کړ، له ویشل شوی جرمنی نه یی یو جرمن ملت جوړ کړ، اود ختیزی اروپا ملتونو ته یی دخپلواکی سندره ورزده کړه. خو له دی سره جوخت «د تمدونونو د ټکر» خبره راووتله (د تمدونونو د ټکر لپاره ولولی: زیرک یار، دنوی سیاست الجبره، ۱۹۸۹ - ۲۰۰۵ زیز کال. خپرندوی: د پښتنی کولتور د ودی او پراختیا ټولنه - جرمنی. چاپ ځای: دانش خپرندوی ټولنه، پېښور، ۲۰۰۶ ز کال، مخونه: ۶۰ - ۸۷). اوس د پیورنډ په سپیری لیکې پسی د امریکې او د ناټو وسله وال ځواکونه ورغلی دی- بی له دی چی د خپل تیر ستر غلیم شوروی اتحاد نه یی زده کړه کړې وی.

دهر قبر سرته جگي تيزی توری
 دلته مردقبر لاس راباسی جنگ کری
 میرویس خان او احمدشاه یی پس له مرگه
 لالگیا دی دافغان په نامه ننگ کری

(عبدالروف رفیقی)

په خپل دغه شعر کی عبدالروف رفیقی هغه لیک انځور کری دی چی یوه شوروی عسکر
 پری خپله میرمنه په غورو هلی وه.

(اتم)

داتکی دپاکستان په جوړولو راخرخی. محمد علی جناح چی اصلاً د بمبئی په اسماعیلی شیعہ
 مذهب پوری تړلی و، دمسلم لیگ مشر شو. د بنود لوی جرگی له پریکړی نه یوه اونۍ
 وروسته د(۱۹۴۷زکال) دجون په ۲۸ مه نیټه محمد علی له ډهلی نه داستعماری سرحدی
 صوبی پښتانه په غورونو وهل چی باید «لومړی مسلمانان اوبیاپتانان» وی. که بناغلی
 محمد علی جناح په تاریخ پوهیدلای، دغسی بی خونده خبره به یی نه وای کړای. هغه ډانگی
 چی انگریزانو به پری پښتانه وهل، د پاکستان جنده ورنه جوړه شوه. جناح زیاته کړه چی که
 صوبه سرحد دپاکستان په قانون سازی جرگی به Assembly کی گډون ونکړی، «فاجعوی
 تقدیر» (دیزاستیرس فیت) پی په برخه شی. د اقتباسونولپاره ولولی تازه چاپ شوی
 کتاب :

Axel von Tunzelmann, Indian Summer. New York: Henry Holt, 2007,
 p.352, footnote # 36.

په برتانوی هندکی ملی خوځښت زور میندلی و، اوله دی امله انگریزانو د یواسلامی پاتک
 اچولو ته اړتیا لرله. دغه اړتیا په برتانوی هندکی په یوه اسلامی خوځښت ډکیدلی شوه. په
 جنوبی افریقایکی د برتانویانو پر ضد بورانو پاڅون وکړ (۱۸۹۶ - ۱۹۰۲زکال)؛ پښتنو د ډیورنډ
 په سرحد پسې وسله وال پاڅون پیل کړ (۱۸۹۷ تر ۱۸۹۸). په (۱۹۰۵زکال) کی اسیایی ملت
 جاپان اروپایی قدرت روسی ته ماتې ورکړه. په همدغه کال (۱۹۰۵زکال) کی بنگال
 وویشل شو. په افغانستان کی هم دملی مفکوری لپاره ورشو جوړه شوه، او محمود طرزی
 اونور ملت گر افغانان یوبل ته دملی ټولنی په جوړولو کی نږدی شول. دغو پښنود برتانوی
 هند په لوړو هندی طبقو کی ملی شعور لاپسی غښتلی کړ. د برتانوی هند وایسرا

سردار مینتو (۱۹۰۵ تر ۱۹۱۰) د هندي چارو وزیر سردار مورلی (۱۹۰۹ تر ۱۹۱۰) ته ولیکل چې په هندکی دی «د شهزاده گانوجرگه» جوړه شي. د علی گرد کالیج مدیر ارکوبالډ Archobald (۱۹۰۵ - ۱۹۱۰) په زیږ کال ۱۹۰۶ کی دمسلمانانو مشران دپته وهڅول چې د وایسرا سردار مینتوسره دی وگوري او هغه ته دی داقلیت په څیر خپله اند بیننه څرگنده کړی. د (۱۹۰۶ ز) کال د اکتوبر په لومړی ورځ وایسرا سردار مینتو ته دمسلمانانو یوه پلگی ورغله. دغه استازی پلگی له «اشرافو، جاگیردارانو، [د برتانویانو له] تعلقدارانو، قانون پوهانو، زمیندارانو، تاجرانو اونورو» نه جوړه شوی وه اومشری اسماعیلی - شیعیه مذهبی اغاخان (۱۸۷۵ - ۱۹۵۸) وچې انگریزانو ته ډیرو فادارو. وایسرا لارډ مینتو دغی استازی پلگی ته وویل چې دعامة انتخاباتو له مخی هره استازولی (ریپریزینتیشن) ناکامه ده، خوداچې دگروپونو دینی عقیدې اورواج ته پام وکړی. له دینه دری میاشتی وروسته دهمدغه کال (۱۹۰۶ ز) د ډیسمبر په ډیرشمه (۳۰) نیټه د نواب وقار الملک په مشری د مسلم لیگ گوند جوړ شو.

چرچل Churchill چې د دوهمی نړیوالی جگړی په مهال د برتانیی لومړی وزیر یانی صدر اعظم (۱۹۴۰ - ۱۹۴۵) و، د برتانیی دگتولپاره یی د پاکستان په جوړولو کی لاس لاره. نږدی یوه میاشت وړاندی د (۲۰۰۷ ز) کال په اگست کی یو کتاب راووت چې په هندکی د برتانوی امپراتوری د ورستیو میاشتو په پینو راڅرخي: الیکس فون تانزلمن ، هندي اوړی: دیوی امپراتوری دپای پت تاریخ، نیویارک، هینری اند هولت، ۲۰۰۷ :

Alex von Tunzelmann, Indian Summer: The Secret History of the End of an Empire. New York: Henry and Holt, 2007.

دلته د بیورلی نیکولز کتاب (Beverly Nichols, Verdict on India) ته گوته نیول شوی ده چې په (کلکه محافظه کاره) ژبه لیکل شوی و. دغه کتاب چې په وینسټن چرچل یی اغیزاچولی و، استدلال یی الیکس فون تانزلمن داسی رالند کړی دی: برتانیه له هند نه وتلی نشی، خوداچې «دمسلمانانو لپاره یی یو جلا هیواد» جوړ کړی وی. الیکس فون تانزلمن د وینسټن چرچل له خولی کاری:

” I [Churchill] agree with the book [Verdict on India] and also with its conclusion – Pakistan”

یانی وینسټن چرچل د بیورلی نیکولز د ذکر شوی کتاب اودهغه دپایلی یانی پاکستان سره توافق لاره. د چرچل ددی اقتباس سره جوخت، الیکس فون تانزلمن زیاتوی چې له پاکستان نه د

چرچل «څرگند ملاتړ» په دی کې «اغیزمن» شو چې په نړی کی «لومړی نوی [مادرن] اسلامی دولت خلق شی» اودهند د یووالی «وروستنی هیلوی ویجاری شی».

”Churchill’s vocal support of Pakistan would be instrumental in creating the world first modern Islamic state and in sabotaging any last hopes of Indian unity.”(pp.126 – 127).

یومخ وروسته الیکس فون تانزلمن لیکي چې محمدعلی جناح د(۱۹۴۶ز) کال په ډیسمبر کی په لندن کی وینستین چرچل ته ډیر نږدی شو. جناح به خپل لیکونه چرچل ته په مخفی نوم (میرمن الیزابیت گیلیات) لیرل. چرچل ورته دمیرمن گیلیات Gilliat نوم ورکړی وچې «دچرچل منشی وه.» الیکس فون تانزلمن زیاتوی چې «که جناح ته دپاکستان ډیپلار په سترگه کتل کیږی، چرچل باید د پاکستان د تره مقام ولری، اوله دی امله باید د سیاسی اسلام په راژوندی کیدلوکی دیوی مهمی څیری مقام ولری.»

”... Churchill must qualify as its uncle, and therefore, as a pivotal figure in the resurgence of political Islam.” (p.128).

د(۱۹۱۷ز) کال په نومبر کی د برتانیی دبهرنیوچارووزیر ارتر بلفور Balfour دخپل حکومت دریځ وبنود چې په فلسطین کی به د یهودانو د «ملی هیواد» د جوړولو ملاتړ کوی. نژدی څلورکاله وروسته د بلفور په کورکی په خصوصی غونډه کی د برتانیی ستروزییر (صدراعظم) لویید جورج اوبلفور په برتانیه کی دصیهونستیانویوکلک اوسروال شخصیت ډاکترخایم وایڅمن ته ډاډ ورکړچې هغوی دواړه په پای کی (ایوینچوالی) دیهودی دولت پلویان وو. کله چې په فلسطین کی دصیهونستیانودوسلودقاچاق خبره راپورته شوه، دهغه مهال دبرتانیی دمستعمرووزیروینستین چرچل دا کترخایم وایڅمن ته «سترگه وو هله» چې فلسطین ته دقاچاقی وسلوراوړل «مورته پروانلری، خوگریږی پری مه» :

” We won’t mind, but don’t speak of it.” Quoted by Margaret

MacMillan, Paris 1919: Six Months That Changed the World. New York: Random House, 2001, p.425.

د دی کتاب لیکواله مارگریت مکملین دبرتانیی دستروزییر لویید جورج (۱۹۱۹ - ۱۹۲۲) کړوسی اوپه تورانتوپوهنتون کی دتاریخ پوهانده ده. دلته وینوچې دبرتانیی امپراتوری یو ځای مسلمانان په هند یانویسی راپورته کوی اوبل ځای یهودان په مسلمانانویسی. مسلیم لیگ په (۱۹۳۰ز) کال کی دخدایي خدمتگار دخوځنبت سره همکاری رد کړه. دلیل یی داوچې د خدایي خدمتگار خوځنبت دانگریزانوپه ضدو، خوانگریزان دمسلم لیگ په ملاتړکی

و.و. ولوی: باچاخان، زماژوند او مبارزه، کابل ۱۳۵۳ المریز کال (۱۹۷۴ ز)، مخونه: (۱۰۵-۱۰۶). محمد علی جناح فکر نه کاوه چی په برتانوی هند کی له دوه سیالانوله منځه به یوځان «اینډیا» ونومی. خو کله چی د برتانیی وروستنی وایسرا ماونتبیتن ورته وویل چی نهرو او کانگرس د خپل هیواد لپاره د اینډیا نوم غوره کړی دی، دماونتبیتن له خولی جناح «عصبانی» (فیوریس) شو. په دغه نوم کی دهند د نیمې وچی اهمیت اولومری والی (پرایمسی) غلی شوی و. دا هغه څه ووچی پاکستان یی دمنلووس نه لاره. تاریخپوه جان کیلی لیکي چی د (اینډیا) په نوم کی یوتاریخی نزاکت غلی شوی دی: اینډیا ځانله اصلا هغی سیمی ته ویل کیدله چی د «اینډوس» (اباسیند) په خوا کی پلنه شوی ده. یانې «د اینډیا نوم د اینډوس [اباسیند] سره خپلوی لری.»

“... with which the word is cognate”

دا هغه سیمه ده چی له اوسنی هند نه په غټه کچه په بهر کی پرته ده، خو په غټه کچه داوسنی پاکستان په دننه کی. د برتانوی هندپه ویشلوسره نه یواځی داچی دهند دری زره کلن زوړ تمدن Harappan داوسنی پاکستان په خاوره کی میلمه شو، بلکه اوسنی هندته دټول هندد اسلامی تمدن خور اښکلی ابادی ورورسیدلی. په دی ډول یوبل له تمد نی هویت اوویارنه وشرل شول. ولوی مورخ:

John Keay, India: A History. New Yew York: Grove Press, 2000, pp. 56 - 57

جواهر لعل نهرو د خپل نوی هیواد نوم د Indus سره له گډهویت نه راوویست او په دی ډول یی پاکستان له تاریخی هویتی چینی نه محروم کړ. اوس نوپوښتنه داده چی پاکستان څه ته وایی؟ دپاکستان نوم دمسلم لیگ دلاهور په پریکړه یانې په Lahore Resolution کی (۱۹۴۰ دمارچ میاشت) نه دی یادشوی. تردغه مهاله دپاکستان نوم «یو اکادمیک تخیل» academic fiction وه.

له نن اته اويا (۷۸) کالونه وړاندی په (۱۹۳۱ ز) کال کی دبرتانیی په کمبرج پوهنتون کی مسلمانانو دیوغت اسلامی دولت دجوړولو تصور انځور کړ. دغه ستر هیواد به له پیرو سیمو او هیوادونو نه جوړیږی او دهری سیمی یا هیواد دنوم لومری توری به دنوم ترکیب acronym جوړوی، خوله بلوچستان نه به پکی وروستنی توری N (نون) راخیستل کیږی:

P(unjab), A(fghnia= North- west Frontier province), K(ashmir),

I(ran), S(ind), T(urkharistan), A(fghanistan), (Baluchista)N= PA ورکه شوی

په دغه نوم کی دبنگال (ب) = B(angal) ده. پاکستان یانې دپاکانو هیواد،

په روحانی دینی لحاظ دنگهوه pure او پاکانو clean هیواد دی!
 د بنگال دنوم استازی توری دپاکستان په ترکیبی نوم کی نه وه راغلی، خوبیا هم د پاک اونگه
 په ماناکی شامل و. ولولی: Keay, ibid., p.496
 ختیز بنگال د (۱۹۷۱ ز) کال په دسمبر کی دمجیب الرحمن په مشری اودهندپه مرسته په
 بنگلادیش (د بنگالیانو هیواد) واوښت.
 دختیز پاکستان اولویدیز پاکستان نومونه پای ته ورسیدل، او په دی ډول له ختیز پاکستان نه
 بنگلادیش راووت، اوله لویدیز پاکستان نه پخپله اوسنی بوندی خونگه او پاک پاکستان.
 محمد علی جناح چی دپاکستان دگورنر جنرل دمقام لپاره ومنل شو، وینستین چرچل پری خوب
 شو. «هغه په جناح اعتماد لاره چی پاکستان په یوه داسی لاروچلوی چی دبرتانیی گتی به
 تأمین کری».

Winston Churchill “trusted Jinnah to run it [Pakistan] in a way that
 would serve British interests” Alex von Tunzelmann, 2007, p. 180

(نهم):

« دو هندوستان ... هندوستان هند و هندوستان مسلمان» (امیر عبد الرحمان)
 له امیر عبدالرحمن خان نه او دپښتونخوا له یوه وتلی مشرافضل خان لالا نه واورى.
 ددیورنډ ترون په هد ف او عملیاتی الفاظوکی ابهام لیدل کیږی. دغه ترون دانگریزانوله
 خواد زور اچولواو ډیوور کولوله لاری په افغانستان ورتپل شوی دی (مالی مرسته یی له
 دولس لکو روپونه اتلس لکه روپونه جگه کړه). پخپله ډیورنډ اقرار کری دی چی: «دهندپه
 خواکی شامل قومونه باید دغسی ونه گنل شی چی هغوی دننه دبرتانیی په منطقه کی دی»،
 بلکه ډیورنډ زیاتوی چی هغوی به «یواځی په تخنیک کی لحاظ زموږ تر نفوذ لاندی وی.» ددی
 اقتباس لپاره ولولی دتاریخ پوه ډاکتر محمد حسن کاکړ لیکنه: «د ډیورنډ توافق لیک باید ډیر دمخه
 باطل اعلام شوی وای» (لپه، دڅرک مدنی او کلتوری ټولنی دری میاشتنی خپرونه، پرله
 پسې شپږمه گڼه، ژمی ۱۳۸۵ لمریز، جنوری - مارچ ۲۰۰۷ زکال، مخونه: ۷ - ۹).
 لاتراوسه چاد ډیورنډ دترونی داسی فارسی یا انگریزی اصلی متن نه دی بنودلی چی امیر
 عبدالرحمن او ډیورنډ دواړوبه په گډه لاسلیک کری وی (همدغه لیکنه).
 داسی بریښی چی امیر عبدالرحمن دسرحدی لیکي نقشه نه ده لاسلیک کری، بلکی

«سری خوځولی» دی. نوموړی په بیلا بیلو دلیلونو او بهانو د لیکي دغځولو عملیه نیمگړی اوناچله پریښی ده. د برتانوی هند حکومت امیر عبدالرحمان خان ته ولیکل چی د سرحدی پولی د ټاکلو لپاره دی هییت وټاکي. عبدالرحمان خان ورغبرگه کړه چی که دغه موضوع ددینی عالمانو او قومی مشرانوله نظره تیره کړی، د برتانیی پر ضد جنگ ته به راوپاریږی. د افغانستان پخوانی دیپلومات او په جرمنی کی د (عقاب اریانا) مجلی چلونکی محمد سرور رنیا د ذکر شوی یاداشت کوی د افغانستان د بهرنیو چارو په وزارت کی لوستلی ده. امیر عبدالرحمن خان ددغه یادداشت په څټ باندی خپلو «وروستیانو» ته په خپله ژبه کی د موضوع جریان داسی بیانوی:

« بخلف من، تاخرین روزیکه زنده باشم در مورد تعیین حدود سرحدات افغانستان باهند برتانوی یک قدم پیش نمیروم و همچنین میگذارم و نامه های انهار اجواب میگویم که جبری و تحمیلی بودن این قرارداد ثابت باشد، امید دارم فرزند نام که در آینده روی کار می آیند بتواند انقدر قدرت تهیه کنند که از حق خود دفاع و به قرارداد شایسته حدود افغانستان را تعیین کنند.»

عبد الرحمان زیاتوی چی: «... من فکرمی کنم در آینده قریب مردم هند و مسلمانان بیدار شده از حق ازادی خودها دفاع کنند و به احتمال قوی د هندوستان بوجود خواهد آمد. هندوستان هند و هندوستان مسلمانان. هند مسلمانان با کشور ما هم سرحد و شاید باعث در دسر مردم وطن و فرزند نام شود.»

محمد سرور رنیا «بنام خالقی که فرمود شمار ابه نژاد و قومیت نه، به عبادت و کرامت ترجیح میدهم» (لپه، پرله پسی شیرمه گنه، ۱۳۵۸ لمریز ژمی، جنوری - مارچ ۲۰۰۷ ز، مخونه (۶۴ - ۷۴). ددغه سند په بنودلو سره بناغلی محمد سرور رنیا چی دامیر عبدالرحمن دغه یادونه ولیدله «معجزه امیر عبدالرحمان» یی ونوموله. د افغانستان دهغه مهال د بهرنیو چارو وزیر سردار محمدنعیم خان ته یی چی و بنودله، هغه هم له «دری ځلی» لوستنی نه وروسته «معجزه امیر عبدالرحمان خان» وگڼله (سردار محمدنعیم خان له ۱۹۵۳ تر ۱۹۶۳ زیز کال پوری د بهرنیو چارو وزیر وه).

طالبانو (سپتمبر ۱۹۹۶ - نومبر ۲۰۰۱) د پاکستان سره نږدی اړیکی لرلی. خو هغوی نه یواځی داچی د دیورنډ کرښه یی د پاکستان سره ونه منله، بلکه هڅه یی وکړه چی په سرحدی سیمو کی د افغانستان مت قوی کړی. دبیلگی په ډول: پاکستان غوښتل چی د مومندویه ایجنسی کی خلکوته پیژاندپانی (دهویت کارتونه) ورکړی. له افغانستان نه د جگ پور و طالبانو یوه پنځه نوی (۹۵) کسيزه وسله واله ډله د مومندوا ایجنسی ته لاره چی د افغانستان داخله وزیر هم پکی شامل و. هلته یی تودهر کلی وشو، خو طالبان خویز و مومندوته په غصه ووچی ولی یی د پاکستان دهویت کارتونه تن ایښی و. د خویز و مومندود یوه ملک له خولی، یو طالب هغوی

ته د چای څښلو په مهال وویل چی: «داز مورخاوره ده. موربه درته (دهویت) [کارتونه درکرو.»

”This is our land. We will give you the (identity) cards.”

په دغه غونډه کی [د مومندو د کوداخیلو د امین ملک ځوی] ملک فضل منان هم حاضر وه چی پخوا د پاکستان دملی اسمبلی غړی و. په دغه عمل سره طالبانوپه صوبه سرحد باندی دافغانستان دعوه ژوندی وساتله. ولولی دډاکترروبنان لیکنه:

Dr. G. Rauf Roshan, "Pashtunistan and Durand line", August 2001, electronic version.

روف روبان زیاتوی چی طالبانود مومندوپه بنایین کی خپله جنډه هم لکه کړی وه. دافغانستان په تاریخ کی دلومړی ځل لپاره دحامدکرزی په سپکه واکمنی کی د پښتونخواخلک دپته اړکړل شول چی افغانستان ته دتللولپاره پاسپورت ولری. دحامدکرزی دغه سپک عمل دپښتونخوانومیالی مشرافضل خان لالا پیرکړولی او غمجن کړی دی. په دی اکله منلی محمداصف وردک دپښتنو دخواخوړی مشرافضل خان لالا سره مرکه کړی ده. دافضل خان لالا چغارتو غورونیسې:

«زه دسکول [پښوونځی] له وخته په دی ذهن یم اوداسیاسی مفکوره می ده چی پښتانه شته اوقام نشته. قام په ۱۸۹۳ کال کی انگریزانو ویشلی دی، دهغه خاوره یی تقسیم کړی ده.... لراوبر چی زه اورم ماته تری پیردرد رارسیری اوددی نه دامعلومیری چی مورپه لاشعوری توگه دغاصب هغه عمل منو.

په افغانانو (پښتنو) کی لراوبر نشته. اوس هم زه تاسوته وایم چی پښتون یوقومی وحدت و، یو قومی وحدت دی اویوقومی وحدت به په خپله ترلاسه کوی. دازمایقین دی ځکه چی دایی فطری حق دی، دایی قانونی حق دی، دانقسیم نور داسی نشی پاتی کیدای، داقوم به سره یوکیږی، ځکه دایوواحد قوم دی.

په ۱۸۹۳ کال کی انگریزانو مورله خپله اصلی کور افغانستان نه بهرکړو، په یوه حصه باندی یی دانوم «افغانستان» پرینود اونوری دری توکړی یی ځنی وشلولی اوپه هغی باندی یی داسی نوی نومونه کنینسودل چی له هغه زاړه نوم سره یی هیڅ رابطه نه وه، ځکه هغوی غوښتل چی داجذبه پاتی نشی اوختمه شی..... نوماد پارلمان په اولنی تقریرکی صوبی ته پښتونخواوویل نو دقومی اسمبلی سپیکر (ویاند) چی هغه په خپله پښتون و، ترین و، دایوب خان زوی گوهر ایوب و، زه یی منع کړم، هغه وویل چی په پاکستان کی دپښتونخواپه نوم هیڅ ځای نشته، نودغه وخت ماپه اسمبلی کی په استحصال باندی خبره کوله..... ماویل چی زه په استحصال خبره کوم نوددی نه زیات استحصال شته چی زه پښتون یم زه

خپل تشخص غواړم اوتاسی وایی چی نه! ستاسی خپله پیژندگلوی اوتشخص نشته....
 نوبیاسیپیکرماته وویل چی ته یی ویلی شی خودخپل پارتي اوگونډله طرفه نه....
 وردگ صیب! زمور دافغانستان دپارلمان یوغری زمور داپریدویوملگری ته ویلی وچی که
 دلته کی تاسی پوره غورځنگ جوړکړی اود وحدت خبره کوی نوصحی ده اوکه پوره
 غورځنگ نه وی نودایبامورته تاوان دی.

نوزه دغوورونوته داسی وایم چی تاسی چی د پیورنډ دکربنی خبره کوی نوپه داسی اندازکی
 یی کوی لکه په مورچی پیراحسان کوی لکه دوی چی د دی نه د سره خبرنه وی داپه مور
 احسان نه دی داعمل انگریز دتول پینتون (افغان) سره کړی دی اوقامی وحدت یوازی د
 لاندی پیننتومسله نه ده بلکی د پیورنډکربنی پوره قام ویشلی دی، دایوقامی مسله ده، دا یقیناً
 یوغورځنگ غواړی خوددی دامطلب هیڅکله نه دی چی گنی دغه غورځنگ به دلته
 جوړیږی اوفقط موربه ورته وده ورکوی. دادپورته افغانانوهم وظیفه ده چی خپل سیاسی
 رول ولوبوی اوحامدکرزی صیب اونوروتولوته داخبره کوم چی که په ویزه باندی پینتانه
 افغانستان ته ځی نوبیاخوپه غیری شعوری توگه مور دغه استعماری کربنه خپل سرحدوتاکه.
 کم از کم افغانانوته خوباید دپاسپورت اودویزی ضرورت نه وی لکه ځنگه چی دانگریزانوپه
 وخت کی نه و. خدای دی وکړی چی دوی زماپه خبروپوهیدلی وی....

وردگ: قدرمنه مشره داسی می اوریدلی دی کله چی تاسوننگرهار اوکابل ته تشریف وری
 ووپه ویزه تللی وی، داربنتیاده چی خپل وطن ته په ویزه تللی وی؟

خان لالا: وردگ صیب! ماپه جلال ابادکی په خپله ویناکي وویل چی ماته پیرلوی افسوس
 دی چی زما دادویم واردی چی خپل ملک اووطن افغانستان ته زه په ویزه راغلی یم. ددی
 نه مخکی زه دانگریزانوپه وخت کی هم راغلی وم په هغه وخت کی زه په ویزه نه یم
 راغلی. زه افغان یم اوافغانستان چی زه یی خپل کورگنم چی هغی ته زه په ویزه راخم
 نودهغی خوادابنکاره اوصفا مطلب دی چی زه داحق نه لرم چی افغانستان ته خپل کور
 ووايم.

بناغلي محمدصاف وردگ دغه مرکه په جرمني کی دافضل خان لالاسره دزیرکال ۲۰۰۷
 دجون په دوهمه اونی کی کړی وه چی دلمریزکال ۱۳۸۶ دغبرگولی او دسپورمیزکال ۱۴۴۸
 دجمادی الاول سره سمون خوری. محمدصاف وردگ ددغی ارزبنتمنی مرکی ټول متن په
 لپه نومی مجله کی خپورکړی دی:

لپه، دڅرک مدنی اوکلتوری ټولنی دری میاشتنی خپرونه، پرله پسې گڼه اومه اواتمه، ۱۳۸۶
 لمریزپسرلی اووری، ۲۰۰۷.

د مرکی سرلیک دادی: « خپل ملک اووطن افغانستان ته په ویزه راغلی یم،»

مخونه: ۳۹ تر ۵۲ او مخ ۶۱»

زه له منلی محمدصاف وردک نه ډیره مننه کوم چی ماته یی ددغی درنی مرکی داستعمالولو اجازه راکړه. ډاکتر زیرک یار (۲۵ اکتوبر ۲۰۰۷، لړم ۱۴، ۱۳۸۶ المریز)

پایله

د ډیورنډ د تړون په هدف او عملیاتی الفاظوکی ابهام لیدل کیږی. هر څومره چی په سرحدی سیمو کی دوگرو شمیر زیاتیږی، هغومره هلته اقتصادی اوبشری - کولتوری راشه درشه زیاتیږی او حتمی کیږی. هر څومره چی په سرحدی سیموکی اقتصادی اوبشری - کولتوری راشه دارشه لاپسی ټینگیږی او هر څومره چی د ډیورنډ مبهم تړون زیږی، هغومره دغه تړون خپل په خپله ورس تیږی او هغومره د پښتونخوا د برخه لیک په اړوند کی دافغانستان حقوقی، سیاسی او کولتوری دریځ غښتلی کیږی. وریزی اولری دتل لپاره لمرنشی پتولی. د حقوقوپوه ډاکتر عثمان روستار تره کی ویناروغه ده چی :

«په اوس وخت کی افغانستان دیوه تمثیلی، ملی مرکزی حکومت د درلودلو څخه بی برخی دی. اوسنی افغانی حکومت چی د بهرنیانو لخوا ساتل کیږی دهیڅ یوی ملی مسالی اوپه ځانگړی توگه د ډیورنډ د موافقه لیک په موضوع باندی دهیچا سره د معاملی دیوارخ په توگه دریځ نیولی نشی.

اوس وخت افغانستان د نړیوال ایتلاف تر تحت الحمایگی لاندی دی اود باندنی خپلواکی او ملی سیاست څخه بی برخی گنل کیږی»

د ډیورنډ د ژوری اومند لی حقوقی ارزونی لپاره ولولی: ډاکتر عثمان روستار تره کی «د ډیورنډ د موافقه لیک حقوقی ارزونه» (لپه، شپږمه پرله پسې گڼه، جنوری - مارچ ۲۰۰۷، مخونه ۱۰ څخه تر ۱۵).

پاکستان بایدخپله استعماری لکی په خپله غوڅه کړی اولر تر لږه د صوبه سرحد نوم په پښتو نخواو اړوی. دوه شپینه کالونه وړاندی په زیرکال ۱۹۴۷ کی جواهر لال نهرو اود کانگرس گوند د پښتوسره ناخوانی وکړه اود هند د ویش په منلوسره یی پښتانه په نیمه لار کی پرینودل. امیر عبدالرحمان خان دنولسمی زیږی پیری په پای کی د برتانوی هند ویش انځور کړی و: «هندوستان هند و هندوستان مسلمانان». هند اوس د پښتونخوا اخلاقی پوروری دی اوبایدخپل پورا داکړی. باچا خان په خپل ژوند لیک «زما ژوند اود جود جهد» کی د «کانگرس بیوفایی» ډانډ س کړی ده:

«کانگرس خود پیرنگیانوسره دشپیتوکالوراسی دازادی اخیستلو دپاره په جدوجهد لگیاو، خو انگریزانو ورته پوره ازادی څه چی نیمگړی ازادی هم نه ورکوله، مگر کله چی پښتانه ور

سره په دغه جنگ کی ملگری شول او پښتنو په کیسه خوانی، ټکر، اتمانزو، کوهاب هاتی خیلو او میرویس کی قربانی ورکړی او دغه شان زموږ د قبایلی علاقې غیرتی پښتو دی پښتنو سره د هندوستان د ازادې په لاره کی غزاګانی وکړی، دانگریزانو توپونو او ټینکونو ته یې خپلی سینی ډال کړی او ددوی مخی ته لکه دغر ودریدل نودانگریزانو هله د هندوستان ازادې ته غاړه کښینوده..... مگرچی وخت راغی نوبیا مور سره دشوو و عدو هیخ خیال ونه ساتلی شو، زموږ د مستقبل په هکله هیخ پوښتنه ونه شوه. بلکی د پاکستان او هندوستان دیوځای کیدو ریفرنډم راباندی په زور راوتپلی شو او زموږ په سر دغه لویه سودا شوه..... مونږ ته به پیرنګیانو ویل چی دکانګرس ملګرتیا پریدی نوموړچی هندوستان له څه ورکوو د هغی نه زیات به تاسوله درکړو، لیکن مونږ کانګرس پری نه بنود خودوی مونږ پرینودو، د ډیر افسوس خبره خوداده چی مونږ دوی سره څه وکړل اودوی راسره څه وکړل؟..... د سردار پتیل اوراجه گوپال اچاریه نه خوزماگیله نشته، زماگیله د جواهر لال نهرو او ګاندی جی نه کیږی چی هغوی هم په دی معامله ورسره اتفاق وکړو، دکانګرس لیدرانو ویل چی اوس داسی حالات راپیداشوی دی، چی بله لار نشته، نوزه وایم دا حالات چا راپیدا کړل؟ دا حالات خودوی راپیدا کړل، که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وی نود هندوستان او هندو مسلمان دا دومره تباھی اوبربادی به نه وی شوی..... بل طرف ته تاسو کانګرس ته وګوری چی د هندوستان په هندو او مسلمان کی څومره نفرت پیدا کړو او څومره تشد دی وکړو، خو حقیقت دادی چی عدم تشد د دهغوی پالیسی وه اوزموږ عقیده وه او ده!!

مونږ خوازادشوی وواو پیرنګیان زموږ دملکه تلونکی وو، خودلار ډی مونږ بیتن اوسردار پتیل په سازش د غلامو غلامان شو، زه په دی خبره دومره خپه نه یم، ځکه چی که پښتون پښتون شی نودی څوک غلام کولای نشی، خو خپه په دی یم چی دخدای خدمتګاری هغه تحریک چی په ډیرو خوارو، مصیبتونو، تکلیفونو او قربانو جوړ شوی وو، هغه یی تس نس کړو او جوړ شوی انتظام یی ورله خراب او ګډوډ کړو.»

دزړه په باغ می ږلی وشوه

بویه چی بیا سپرلی راځی سپری گلونه

عبدالغفار

۱۳ / ۷ / ۱۹۸۱ زیږ کال

ولولئ: عبدالغفار خان (باچا خان)، زما ژوند او جدوجهد. خپرونډوی: دافغانستان دکلتوری ودی
ټولنه - جرمنی. چاپ ځای: ددانش خپرنډوی ټولنی تخنیکي څانگه - پېښور ۲۰۰۸ زیړکال،
۱۳۸۷ لمریزکال، مخونه ۷۸۳ تر ۷۸۶.

سرمحقق استاد عبدالله بختانی خدمتگار په دغه کتاب باندی دخپلی سریزی په پیل کی داسی
کاری: « دالیکنه دباپا په غوښتنه ددی کتاب دلومړی چاپ لپاره لیکل شوی وه؛ خودهغه
وخت دځینو ملحوظاتوله امله چاپ نه شوه.»

زما دمعلوماتوله مخی، باچا خان دخپلی پورتنی ژوندلیک لاسی نسخه استاد بختانی خدمتگار
اواستاداجمل خټک ته ورسپارلی وه چی پښتویی په گډه سره په روان اواسان سبک سمباله
کړی. باچا خان دپورتنی کتاب په وروستی مخ کی لیکي چی منلواجمل خټک، فضل الرحیم
ساقی، عبدالله بختانی خدمتگار، صدیق الله رښتین اوفقی محمدبایزی ورباندی «څوڅوځله»
ددغه کتاب دلیکولتینگار کړی وه اودهغه په «تنظیمولو او چاپ ته دتیارولو په چارو» کی یی د
باچا خان سره «زیات کومک» کړی و (مخ ۷۸۸). زما دمعلوماتوله مخی، استاد عبد الله
بختانی خدمتگار خدایی خدمتگار واو باچا خان پرې دیر اعتماد کاوه. دی اعتماد په مټ
ویلی شم چی په پورتنی پند کتاب کی به یی د باچا خان وینا روغه خوندي کړی وي.

وراندی می وویل چی هندوستان دپښتنو پوروری دی، اوبایدخپل پورا داکړی. په «غوره
سیاسی حل: هند، پاکستان اوافغانستان» نومی لیکنه کی چی نږدی دوه نیم کاله وړاندی دکال
۲۰۰۶ په اکتوبر کی بشپړه شوی وه، په لنډډول داسی راغلی دی:

« په سیمه کی غوره حل کوم دی؟ غوره حل دادی چی کشمیر دی پاکستان ته وروسپارل
شی اوپښتونخوا دی بیرته افغانستان ته وروسپارله شی» (لپه، پرله پسی شپږمه گڼه
،۱۳۸۵ لمریزکال ژمی، جنوری - مارچ ۲۰۰۷، مخونه: ۱۶ تر ۱۷). نږدی هم مهال په
۲۰۰۶ کی دسید جمال دین کتاب راووت:

Syed Jamaluddin, Divide Pakistan to Eliminate Terrorism: Independent
Kashmir, Pakhtunistan, Punjabistan, Baluchistan, Jinnahpur, Sindudesh...

(سیدجمال دین، دتړوریزم دلری کولو پاکستان وویشی:

خپلواک کشمیر، پښتونستان، بلوچستان، پنجابستان، جناح پور، سیندودیش). له جناح پورنه
یی مطلب اردو ژبی مهاجران دی، اوله سیندودیش نه یی مطلب سیندوستان دی.

که څه خپل اوڅه دبل راغونډکړو، داسی څه به ورنه راووحی:

۱ - پښتونخوا چی دافغانستان اوپاکستان په منځ کی غځیدلی ده، بایدپه یوه ارامونکی مانع
واوری، یانی نوی خپلواک هیواد (پښتونستان، پښتونخوا) بایدرامنځته شی. پښتونستان
بایدژمنه وکړی چی: دبین امللی ټولنی وفامن غړی به وی، دسیمی اونری په ثبات

- اوپر مختگ کی به روغ رول لوبوی، د خپل حاکمیت له سیمې نه به بهرنی وسله وال وگری اوډلی وباسی ملگرو ملتونوته به یی ورسپاری، خاوره به یی دگاونډیانو په ضد نه استعمالیږی، او په خپل اساسی قانون کی به د بنوله تاریخی فیصلی (۲۱ جون ۱۹۴۷م) نه الهام اخلی.
- ۲ - بین المللی ټولنه باید د پښتونستان ملکی او عسکری اړتیاوی تر هغه مهاله پر غاړه واخلي چی پښتونستان په خپلو پښوودریږی.
- ۳ - افغانستان او پښتونستان باید گډ دفاعی تړون لاسلیک کړی.
- ۴ - افغانستان او پښتونستان باید په گډه سره خپلو گاونډیانوته ډاډور کړی چی غرونه یی د ستراتیجیک ژورتیا strategic depth په څیر دلیری اونړدی گاونډیانو پر ضد نشی استعمالید لی.
- ۵ - داور په لمبوکی پنجاب اوسیند نه سوځیږی، خو پښتونخواپکی وریتیری. له بهرنه اقتصادی، تخنیکي او تعلیمی مرستی باید په سوات، دیر، باجوړ، شیخ بابا..... وزیرستان اود پښتونخوا په نورو ویجاړ شوو سیموکی پخپله د پښتونخوا د مشرانو د څارنی لاندی پلان او عملی شی. د افغانستان او پښتونخوا د اقتصادی رغونې لپاره دې امریکه او د ناټو هیودونه هغسی یو پلان عملی کړی لکه له دوهمې نړیوالې جگړې نه وروسته چی امریکې د «مارشل پلان» په نوم یو مفصل پروگرام د ویجاړ شوي اروپا د اقتصادی رغونې او د کمیونیزم د اغیز د مخنیوي لپاره پلی کړی و.
- ۶ - د پښتنو په مرکزی سیمه کی او په نورو افغانی ځایونو کی دې د یورانیم د قربانیانو لپاره د امریکې او د ناټو د هیوادونو له خوا ځانگړې بودجه (فند) وټاکل شي. ډاکټر محمد داود میرکي په افغانستان کی د یورانیم د استعمال په اکله دقیقه څیړنه کړی ده او زړه بریښوونکي لاسوندونه (شواهد) لري. د دغسی پروژې په اغیزمنتوب کی ډاکټر میرکی گټور رول لوبولی شي.
- ۷ - اوسنی پنجاب چی د پاکستان د پوځ له لاری یی په پښتونخواکی عملیاتی واگی په لاس کی نیولی دی، دنوی پنجاب (پنجابستان) په شکل اوسیندودیش باید د پښتونستان سره دوستی تړونونه لاسلیک کړی. سیندودیش او پنجابستان باید بهرنی وسله وال وگری اوډلی دخپل حاکمیت له سیمونه وباسی او باید ملگرو ملتونوته یی وروسپاری.
- ۸ - د پښتونستان، پنجابستان اوسیندودیش د پولوپه اوردوکی باید د ملگرو ملتونو قواوی تر هغه مهاله ځای په ځای شی چی پښتونستان په خپلو پښوودریږی.
- ۹ - له ټول کشمیرنه دی د پښتونستان په شان یو خپلواک هیواد جوړشی. دکشمیرستان گاونډی هیوادونه دی ورسره دوستی تړونونه لاسلیک کړی. دکشمیرستان په پولوکی دی د

ملګرو ملتونو قواوی تر هغه مهاله پریوخی چی دغه هیواد په خپلو پښو ودریږی. کشمیرستان دی هم بهرنی وسله وال وګری اوډلی له خپل هیواد نه وباسی او باید ملګرو ملتونو ته یی وروسپاری.

۱۰- افغانستان، پښتونخوا، پاکستان (پنجابستان او سیندوستان)، کشمیر، هند او بنگلادیش باید د دوستی او دفاع یوسیمه ییز تړون لاسلیک کړی. دغسی تړون ستراتیجیک ژورتیا یانی (ستراتیجیک ډیپیت) ته اړتیا له مینځه وړی او متقابل اعتماد ته لار هواروی. په دغه سیمه کی دی د وقایو دیپلوماسی (پریوینتیو دیپلوماسی) لپاره د ملګرو ملتونو یو مرکز (په هند کی) او یوه څانګه یی (په پاکستان کی) جوړ شی- یا ددی سرچپه.

strategic depth... UN center for preventive diplomacy

ډاکتر رحمت ربی زیرکیار کلیفورنیا (۳ می ۲۰۰۹ ز کال)

یادونه: زه زیرکیار له منلی ورور ابراهیم نهیمی نه د زړه له کومی مننه کوم چی زما

پورتنی څیرنه یی تایپ او په خپله پښتو ویبپاڼه www.nahimi.dk/pashto

خپره کړه او په دی توګه یی په کډوالی کی خپل ملي، کلتوری او بشري مسئولیت ادا کړ.

زه د هسک څښتن په دربار کی د بناغلی نهیمی د روغتیا او هوسایی هیله من یم! زیرکیار.

کلیفورنیا، امریکا (۱۹ می ۲۰۱۰)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**